

אור שבעת הימים

שיעורים בספרי אבות החסידות על פרשת השבוע
ודברות קודש
מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

גליון ז' | פנימי | פרשת ויצא תשפ"ד

שיעור בספר
דגל מחנה אפרים
עמ' לה

שיעור בספר
פרי הארץ
עמ' יח

שיעור בספר
מגיד דבריו ליעקב
עמ' טז

שיעור בספר
בעל שם טוב עה"ת
עמ' א

דברות קודש במעמד סיום מסכת קידושין וחצי הש"ס במסגרת שיעור הדף דוומי בבהמה"ד - עמ' כב

שיעור בספר בעל שם טוב עה"ת

פרשת ויצא

אות א

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ואיתא במדרש (בראשית רבה ס"ה, ב') דאמר מה אנא מוביד סברי מן בריו חס ושלום לית אנא מוביד סברי מן בריו אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ (תהלים קכ"א, ב') עיין שם, שמעתי ממורי כשרוצין ליפרע העונש למי שהוא ראוי לעונש אזי נוטלין ממנו מדריגת הבטחון, על כן ראוי להתפלל לפניו יתברך שיתחזק בבטחון בו וכו', ודברי פי חכם חן:
(תולדות יעקב יוסף פרשת משפטים דף ס"ג ע"א)

אי אפשר להעניש אדם שיש לו מדריגת הבטחון

א. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ואיתא במדרש (בראשית רבה ס"ה, ב') דאמר מה אנא מוביד סברי מן בריו חס ושלום – וכי אני מאבד את תקוותי מבוראי, לית אנא מוביד סברי מן בריו – אין אני מאבד תקוותי מבוראי, אלא 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ (תהלים קכ"א, ב') עיין שם. שמעתי ממורי כשרוצין ליפרע העונש למי שהוא ראוי לעונש,

אזי נוטליו ממנו מדריגת הכטחון⁸, על כן ראוי להתפלל לפניו יתברך שיתחזק בכטחון בו וכו', ודברי פי חכם הן: (תולדות יעקב יוסף פרשת משפטים דף ס"ג ע"א)

הכלל הוא כי העונש שהאדם מקבל ממרום, אינו 'נקמה' שהקב"ה נוקם באדם שהמרה את פיו, וכמאמר הכתוב (איוב לה, ו-ז) "אם הטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח", אלא בא לתקן את האדם, ואם הוא לקוי בענין מסויים מראים לו ממרום את התוצאה של מעשיו כדי שיבין לבבו לתקן את מעשיו.

אך אם אותו אדם דבוק בתמידות אצל אביו, אי אפשר להענישו, כי בהיותו אצל אביו לא יבין שהעונש נשלח לתקן אותו, וכדי שיוכל לקבל העונש צריך להרחיקו מעט מאביו. ועל כן נוטל הקב"ה מהאדם את מידת הכטחון מהאדם וכך נמצא האדם מרוחק מהקב"ה ויכול לקבל העונש כדי להגיע לתיקונו.

ורבותינו הראשונים לא כתבו אודות ענין ההשגחה פרטית, וכגון הרמב"ם שסבר שעל בעלי חיים יש השגחה מינית ולא השגחה פרטית, אך הצדיקים הדבקים תמיד בהש"ת הם נמצאים כביכול אצל הש"ת והוא משגיח עליהם יותר מן האדם הפשוט.

וכך מצינו להדיא בדברי הרמב"ם (מו"נ ח"ג פנ"א) וז"ל: נגלה אלי עיון נפלא מאד, יסורו בו ספקות ויתגלו בו סודות אלוהיות. והוא - שאנחנו כבר בארנו בפרקי ההשגחה, כי לפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו. והאיש השלם בהשגתו אשר לא יסור שכלו מהאלוה תמיד, תהיה ההשגחה בו תמיד. והאיש אשר תפנה מחשבתו מהאלוה קצת עתים - תהיה ההשגחה בו בעת חשבו באלוה לבד ותסור ההשגחה ממנו בעת שכחו. עכ"ד.

ונמצא כי האדם הדבוק כולו בהש"ת אי אפשר להענישו, אך אליה וקוץ בה, כי נשאר עם מעשיו המעוותים ואינו מקבל עונש שעל ידם יבין שצריך לתקן מעשיו, ובשביל שהוא צדיק יפסיד את תיקון נפשו.

והדבר דומה לתינוק שעושה מעשה שמוות ואביו מכה אותו, אך התינוק אינו יודע לקשר ההכאה אל מעשיו והוא מתרעם על אביו ואינו יודע למה מכה אותו, באופן כזה מפסיק האב להכותו, אך הוא מפסיד שאינו עולה על דרך המלך ונשאר בכסלותו.

⁸ ובספר דגל מחנה אפרים פרשת עקב כתב וזה לשונו: אמר אדוני אבי זקני זללה"ה דאין הקדוש ברוך הוא שולח יסורין על האדם, אלא אם כן שולח עליו מקודם חולי מרה שחורה וכו', עד כאן לשונו:

והתשובה היא, כי עצם הדביקות של האדם בקונו, מזככת אותו לשפר מעשיו, וכדאיתא בזוה"ק (ויקרא כג): שהלומד תורה לשמה, התורה עצמה מודיעה לו את הדרך המתוקנת, ולא בדרך של דין אלא כמו אמא המלמדת לבנה את הדרך אשר ילך בה בדרך רכה.

אות ב

ויקה מאבני המקום וישם מראשותיו. שמעתי ממורי כשבא נשמה מאצילות אל עולם העשיה ורואה איך שם נתגבר הקליפה, ואיך נקל כבוד המלך רב ושליט בעיניהם, או הוא מעורר את עצמו, ליתן יותר שבח לכבוד המלך מלכו של עולם שאין הוא כאחד מהם וכו', ודברי פי חכם חן, וזהו שאמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, רצה לומר שלקח מוסר מאנשי המקום שיש להם לב אבן, ונקראו אצלו אבני המקום, וישם מראשותיו, ששם דבר זה כראש מחשבתו להבין זה, ויתן יותר שבח והודייה לשמו יתברך על שאינו כאחד מהם וכו':

(תולדות יעקב יוסף פרשת ויצא דף כ"ו ע"א)

כשנמצא אצל אנשים פחותים יודה לה' שלא שם חלקו כמותם

ב. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. שמעתי ממורי כשבא נשמה ששורשה מעולם האצילות אל עולם העשיה ורואה איך שם נתגבר הקליפה, ואיך נקל כבוד המלך רב

² באגרת הקודש שבספר התניא (אות כ"ה) מבואר שנשמות דאצילות הם נשמות גדולי הדור, וזה לשונו: ומודעת זאת כי יש בחינת ומדרגת מלכות דאצילות, בחינת מלכות דבריאה וכו', ופירוש מלכות דאצילות הוא דבר ה' המחיה ומהוה נשמות הגדולות שהם מבחינת אצילות, כמו נשמת אדם הראשון שנאמר בו ויפח באפיו, וכמו נשמת האבות והנביאים וכיוצא בהן [שהיו מרכבה לה' ממש (רבתי סו"פ לך פמ"ז) ובטלים ממש במציאות אליו, כמאמר רבותינו ז"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וכן כל הנביאים ובעלי רוח הקודש, היה קול ודיבור העליון מתלבש בקולם ודיבורם ממש כמו שכתב האר"י ז"ל], ומלכות דבריאה וכו', ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהוה את העולם הזה בכללו, עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ. והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד, דהיינו דיבורו ורוח פיו המכונה בזוהר הקדוש (תיקוני הזוהר תיקון כ"ב) שמו, הוא יחיד ומיוחד, אף על פי כן ההארה והמשכת החיות הנמשכות בהם מרוח פיו יתברך שמו, מתחלקת לד' מדרגות שהן אצילות בריאה יצירה עשיה, והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים, לצמצם האור והחיות, להסתירו שלא יהיה מאיר כל כך בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות, ובעולם היצירה הוא על ידי צמצומים ומסכים יותר וכו', אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהוא דבר ה' ורוח פיו יתברך שמו, וגם בבחינת הארה והמשכת החיות, הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה, וכן מבריאה ליצירה

ושליט בעיניהם, אז הוא מעורר את עצמו ליתן יותר שבה לכבוד המלך מלכו של עולם שאין הוא כאחד מהם וכו' והיינו שמודה לה' על שיש לו השגה של עולם האצילות אשר כולו אלוקות ולא שם חלקו עם אותם שיש להם השגה של עולם העשיה המלוכש בקליפות ופירו, ודברי פי חכם חן.

וזהו שאמר זיקה מאבני המקום וישם מראשותיו, רצה לומר שלקח מוסר מאנשי המקום של עולם העשיה שיש להם לב אבן, ונקראו אצלו אבני המקום, וישם מראשותיו שישם דבר זה בראש מחשבתו להבין זה, ויתן יותר שבה והודייה לשמו יתברך על שאינו כאחד מהם וכו': (תולדות יעקב יוסף פרשת ויצא דף כ"ו ע"א)

ואתי שפיר לפי מהלך הכעש"ט שבכל מקום ובכל עת צריך לראות את הטוב שבכל דבר ולהעלות כל המידות הנפולות לשורשם. וגם עתה כאשר נקלע למקום של אנשים פחותים יחזק עצמו תמיד איך להעלות דבר שיוכל להתעלות על ידו לתוספת דביקות בהשי"ת, בסוד הכנעה הבדלה והמתקה.

אות ג

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. שמעתי אומרים בשם הרב הקדוש הריב"ש ז"ל כי סולם בנימטריא ממון, וזהו אומרו והנה סולם שהוא ממון מוצב ארצה שהוא דבר גשמי וארצי, רק שראשו השני מגיע השמימה שהוא שכר נצחיי, רק שמלאכי אלהים הם הבני אדם עולים ויורדים בו, רצה לומר שיש מהם שעולים, שיש להם עליות גדולות על ידי הממון, ולהיפך הם

ומיצירה לעשיה. לכן אור אין סוף שבאצילות ברוך הוא, הוא גם כן בעשיה ובעולם הזה החומרי על ידי התלבושותו בבריאה יצירה עשיה, כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל. עכ"ל.

³ עיין בספר בן פורת יוסף לפרשת לך דף כ"ט ע"א וזה לשונו: וכיוצא בזה שמעתי ממנו (מהבעש"ט ז"ל) שניצוץ נשמה מן אצילות יורד בעשיה לפעמים ורואה איך מקילין בכבוד המלך מלכו של עולם ומצטער על כבוד המלך שהם מקילין בו, ואחר כך יש לו תענוג שאינו מהם וכו' ודברי פי חכם חן, עד כאן לשונו.

ובדגל מחנה אפרים פרשת ויגש ד"ה או יאמר וילקט זה לשונו: ויש עוד בחינה גדולה אפילו כשרואה אחרים בעלי עבירה שנמשכים אחר הזנות חס ושלום, ומתבונן בזה שתאוות שלהם באים מחמת החסד הגדול שנפל לעמקי הקליפות רחמנא ליצלן, וירא וחרד על זה, וחס ומרחם על חסד אל, מדה יקרה וקדושה כזה, שנפלה לשפלות וגריעות ועבירה מאוד, פועל גם כן שמעלה החסד לשורשה וגורם חסד ורחמים מלא כבודו ואת כל הארץ אמן, עד כאן לשונו.

ושלום יש שיש להם ירידה גדולה לעמקי השאול על ידי ממונן, כענין עושר שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה', י"ב), עד כאן שמעתי מפה קדוש זללה"ה:

(תורי זהב פרשת ויצא, אמתחת בנימין קהלת בפסוק מה שהיה)

הממון הוא סולם שאפשר לעלות ולרדת על ידו

ג. 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו'. שמעתי אומרים בשם הרב הקדוש הריב"ש ז"ל כי 'סולם' בגימטריא 'ממון', וזהו אומרו 'והנה סולם' שהוא ממון 'מוצב ארצה' שהוא דבר גשמי וארצי, רק ש'ראשו' השני 'מגיע השמימה' שהוא שכר נצחיי, וכדאיתא מהרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע שיש השגות באלוקות שאי אפשר להגיע על ידן אלא על ידי בירורים של ממון. רק ש'מלאכי אלהים' הם הבני אדם 'עולים ויורדים בו', רצה לומר שיש מהם שעולים, שיש להם עליות גדולות על ידי הממון, וכפי שלימד הבעש"ט שאפשר להתקרב אל הבורא יתברך על ידי כל פרט ופרט, ולהיפך הם ושלום יש שיש להם ירידה גדולה לעמקי השאול על ידי ממונן, כענין עושר שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה', י"ב), עד כאן שמעתי מפה קדוש זללה"ה: (תורי זהב פרשת ויצא, אמתחת בנימין קהלת בפסוק מה שהיה)

אות ד

אמר הבעל שם טוב זללה"ה שמה שאמרו חז"ל (אבות ג', ט"ז) ומצודה פרוסה על כל החיים, פרוסה הוא מלשון פרס, כמו על מנת לקבל פרס (שם א', ג'), ופירוש פרס מלשון פרנסה, וזהו מצודה של פרנסה הוא על כל חי, שמבקש פרנסתו ונמרד מאור, ואין לבו פנוי לעבודת ה':

(כת עין פרשת במדבר)

¹ כתב בהגהות מקור מים חיים (הערה ד): עיין בספר בן פורת יוסף השייך לפרשתינו פן ב' דף נ"ג ע"ד וזה לשונו: והנה מלאכי אלהים שהם סוג בני אדם, כי האדם תכלית בריאתו לעשות שליחותו יתברך שמו כמו שכתבתי במקום אחר בביאור הכתוב (מלאכי ב', ז') כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא וגו', עד כאן לשונו.

ושם בדף נ"ד ע"א כתב וזה לשונו: ושמעתי בשם ספר מגלה עמוקות כי סולם בגימטריא ממון כי על ידי חימוד ממון גם הצדיקים שנקראים מלאכי אלהים עולים ויורדים בו וכו' עיין שם, ראה מזה שהבעש"ט אמר דבר זה בשם בעל מגלה עמוקות.

על ידי השתדלות הפרנסה נטרד מהעולם

ד. אמר הבעל שם טוב זללה"ה שמה שאמרו חז"ל (אבות ג', ט"ז) ומצודה פרוסה על כל החיים, פרוסה הוא מלשון פרס, כמו על מנת לקבל פרס (שם א', ג'), ופירוש פרס מלשון פרנסה, וזהו מצודה של פרנסה הוא על כל חי, שמבקש פרנסתו ונטרד מאור, ואין לבו פנוי לעבודת ה'": (בת עין פרשת במדבר)

ויש לציין מה שכתב ה'תולדות יעקב יוסף' (פרשת נח דף י"ג ע"ב): "שמעתי כי לשעבר היה היצר הרע רק לדהותו מעולם הבא, מה שאין כן עתה, נתחכם לדהות את האדם מעולם הזה ומעולם הבא, כגון טרדת הפרנסה אשר יומם ולילה לא ישקוט, ואין לו מנוחה בעולם הזה, ומכל שכן שאין לו פנאי לפקח בעניני עולם הבא ונדחה משניהם".

כאשר אדם חי ומחובר אל עצמו, יכול להגיע לגבהי גבהים, ועיקר פיתוי היצר הוא שלא יהיה עם עצמו אלא יתעסק עם דברים הסובבים אותו כגון פרנסה וכיוצ"ב. בפרט בימינו שנתרבו הכלים השונים הלוקחים מן האדם את מנוחת נפשו וטורדים את שלוותו.

אות ה

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. הבעל שם טוב וצוק"ל המשך לזה העולם מלאכים, ואמר, אסתבילו לא אסתכל באפיכון, כי מסתמא כשבראם הכורא יתברך שמו שיהיו בשמים, אינני צריך לראותן, רק לשאול אותם מה הוא העבודת שלהם, אפשר שיהיה יכולת לקבל מהם גם הוא דרך עבודת זה, לעבוד גם כן את הכורא יתברך שמו:

(בסוף ספר דברי ישראל)

¹¹ בספר **תולדות יעקב יוסף** (פרשת אמור) כתב וזה לשונו: הגם שכעת לפי צוק העתים שנלכדין כל בני אדם בסיבת פרנסתו ולחמו, כמו שכתב הקנה שהוא מצודה פרוסה על כל הנבראים שבעולם, כי העופות נלכדין במצודתם על ידי שמפזרין להם גרעיני דגן, ורוצה להתפרנס בזה עד שנלכד בו, וכן הזאב עושין לו מצודה, בענין שיראה פרנסתו שם בבור ולוכדין אותו שם, וגם בני אדם ובני איש יחד כולם בסיבת טרדתן, כי להוטים אחר פרנסתם ויום ולילה לא ישקוטו, הם נלכדין במצודה הפרוסה על כל החיים כי על ידי זה התורה והעבודה מונחת בקרן זזית אין דורש ואין מבקש, אבל החכם אשר עיניו בראשו צריך ללחום עם יצרו שלא ילכד ברשת בסיבת לחם פרנסתו כאמור, עד כאן לשונו, וכן בספר בן פורת יוסף דף ל"ב ע"ב הביא זה בשם ספר הקנה.

אין מה ללמוד מהמלאכים עבודה הנוגעת לעוה"ז

ה. 'זהנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו'. הבעל שם טוב זצוק"ל המשיך לזה העולם מלאכים, ואמר להם, אסתכילו לא אסתכל באפיכון - איני רואה שום תועלת מלאסתכל בכם, כי מסתמא כשבראם הבורא יתברך שמו ברא אותם על מנת שיהיו בשמים, ולפיכך אינני צריך לראותן כי אין לי מה ללמוד מהם עבודה הראויה לבני אדם ששלה אותם הקב"ה לעבוד אותו בארציות. ולכן אין לי רק לשאול אותם מה הוא העבודת שלהם, כי אפשר שיהיה לבעש"ט יכולת לקבל מהם גם הוא דרך עבודת זה של המלאכים ויוכל לעבוד גם כן כך את הבורא יתברך שמו: (בסוף ספר דברי ישראל)

והיינו שביקש הבעש"ט עבודת עבודה מתוך בירור הארציות ומתוך בירור ההסתרה, ולא עבודת מתנה ודרכי השנות של מלאכי מרום הרואים תמיד גדלות ה'.

אות ו

אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק. פירש הבעל שם טוב דלכך אנו אומרים אלהי אברהם ואלהי יצחק ואין אנו אומרים אלהי אברהם יצחק ויעקב להורות שאל יסמוך האדם על הקירת ועבודת אביו, וכן יצחק ויעקב לא סמכו עצמם על הקירת ועבודת אברהם אבינו, רק הקרו בעצמם אחדות הבורא ועבודתו, לכן אנו אומרים אלהי בכל אחד ואחד:

(קרבן העני פרשת בחוקותי)

כל אחד יש לו השגה אחרת באלוקות כפי בחינתו

ו. אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק. פירש הבעל שם טוב דלכך אנו אומרים אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אנו אומרים אלהי אברהם יצחק ויעקב להורות שאל יסמוך האדם על הקירת ועבודת אביו, וכן יצחק ויעקב לא סמכו עצמם על הקירת

¹ ובספר כתר שם טוב (חלק ב' דף י"ד ע"ב) כתב וזה לשונו: צופיה הליכות ביתה (משלי ל"א, כ"ז) פירוש צופיה הנשמה הליכות ביתה, פירוש הליכות ותנועות של עולם העליון שהוא ביתה, איך שם הוא התנועה של מלאכי מעלה במהירות גדול לעבודת ה' יתברך כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד' ב') מיכאל באחת גבריאלי בשתים סטים כל העולם, על כן גם היא [הנשמה] ראויה לה שלחם עצלות לא תאכל.

ועבודת אברהם אבינו, רק הקרו בעצמם אחדות הבורא ועבודתו, לכן אנו אומרים 'אלהי' ככל אחד ואחד: (קרבן העני פרשת בחוקותי)

הנה נוסח התפילה הוא 'אלקינו ואלהי אבותינו', ואח"כ ממושיכים 'אלקי אברהם, אלקי יצחק, ואלקי יעקב', ומובא מהבעש"ט שכל אחד צריך ב' דרכים בדרכי האמונה. מצד אחד צריך להתהלך אחר אבותינו בתמימות ולהאמין בבורא ית' כפי שקיבל במסורת הדורות, דור אחר דור, עד למתן תורה שם נגלה האלקים לעיני כל העולם. אך באופן זה יש לו אמונה באופן חיצוני ולא באופן פנימי, ולכן צריך להשיג בעצמו את דביקות הבורא ית' על ידי התבוננות והשגה¹. וגם דרך זו כשלעצמה יש בה סכנה, שכן אם יפול ממדרגתו ימצא עצמו בלי השגות, ולכן צריך תמיד לחזק עצמו במסורת האבות גם כן, ומזה ומזה לא יניח ידו. וזהו שאומרים 'אלקינו ואלקי אבותינו' שצריך שהשית יהיה 'אלקינו' מצד השגת עצמינו, וגם 'אלקי אבותינו' מצד מסורת הדורות.

וההוכחה לכך היא, מכך שאנו אומרים 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב', והיינו שכל אחד מהאבות הקדושים היתה לו דרך מיוחדת בהשגת הבורא ית', מלבד האמונה הפשוטה שקיבל מאביו.

אות ז

הנה ידוע שהאבות הם חסד גבורה תפארת, שאברהם היה מדתו חסד, שהיה גומל חסד ואוהב את חבריו ומקרבן לאמונת ה' יתברך ולעבודתו, כי מדת חסד הוא אהבה בידוע, ומתוך שהיה דבוק במדה זאת מאוד, הכיר והשיג את בוראו שיש מנהיג ואלוהי בעולם, והנה יצחק הגם שקיבל ולמד מאברהם אביו שיש אלוהי בעולם, עם כל זה רצה לידע להשיג מעצמו ידיעת הבורא, כמו שאמר הכתוב (דברי הימים - א כ"ח, ט') דע את אלהי אביך, ולא שיהיה אצלו בקבלה לבר, מצות אנשים מלומדה, ולכן התרבה את עצמו במדת היראה, ומכח והירותו הכיר והשיג ה' יתברך בעצמו, לבר ממה שהיה לו בקבלה מאביו, והנה יעקב ראה בעין השכל שמן ההכרח שיש בהנהגת העולם מדה הממוצעת והמכריע בין חסד וגבורה, שאילו לא בן לא היה העולם מתקיים אם היה נוטה לאחד משני קצוות הנ"ל, לכן התרבה במדת

¹ ואין הכוונה על דרך החקירה ח"ו, כי בענין זה צריך אמונה פשוטה, אלא הכוונה להעמיק בגדלות ה' לפי מידתו וערכו.

התפארת, שהוא רחמים המכריע בין חסד וגבורה, ומתוך זאת המדה הכיר והשיג יותר מאבותיו, וזהו שהוא בחר שבאבות (בראשית רבה ע"ו, א') כי בזה מתנהג העולם בתמידות, כמו שאמרו חז"ל (שם י"ב, ט"ו) ראה שאין העולם מתקיים בדין ושיתף עמו מדת הרחמים וכו'; (ליקוטים יקרים דף ט' ע"ב, אור תורה רמזי תהלים דף מ"ח ע"ד)

כל אחד מהאבות עבד את בוראו לפי השגתו מלבד מה שקיבל מאביו

ז. הנה ידוע שהאבות הם חסד גבורה תפארת, שאברהם היה מדתו חסד, שהיה גומל חסד ואהב את הבריות ומקרבן לאמונת ה' יתברך ולעבודתו, כי מדת חסד הוא אהבה כידוע, ומתוך שהיה דבוק במדה זאת מאוד, הכיר והשיג את בוראו שיש מנהיג ואלוהי בעולם.

והנה יצחק הגם שקיבל ולמד מאברהם אביו שיש אלוהי בעולם, עם כל זה רצה לידע להשיג מעצמו ידיעת הבורא, כמו שאמר הכתוב (דברי הימים א' כ"ה, ט') דע את אלוהי אביך, ולא שיהיה אצלו בקבלה לבד, בבחינת מצות אנשים מלומדה, אלא רצה שהוא עצמו ישיג אלוקותו ית', ולכן התדבק את עצמו במדת היראה, ומכח זהירותו הכיר והשיג ה' יתברך בעצמו, לבד ממה שהיה לו בקבלה מאביו.

ובמגיד דבריו ליעקב הביא מהמגיד דברים אלו עם שינוי מועט, שאברהם אבינו היתה מידתו מידת החסד, ובכך עבד את הבורא, ועל ידי זה השפיע אליו הבורא ית' ממידת החסד והאהבה שלו, ונתחברו יהודיו שני חסדים אלו, החסד התחתון מתתא לעילא עם החסד העליון מעילא לתתא.

ועל דרך זה לענין יצחק ויעקב שהעלו את מידתם אל הדביקות האלוקית, ועל ידי זה נתעורר למעלה ונשפע אליהם גם כן כפי מידתם.

והנה יעקב ראה בעין השכל שמן ההכרח שיש בהנהגת העולם מדה הממוצעת והמכריע בין חסד וגבורה, שאילו לא כן לא היה העולם מתקיים אם היה נוטה לאחד משני קצוות הנ"ל, כי חסד מוחלט הוא התפשטות בלי סוף, וגבורה מוחלטת היא צמצום בלי סוף, לכן התדבק במדת התפארת, שהוא רחמים המכריע בין חסד וגבורה, ומתוך זאת המדה הכיר והשיג יותר מאבותיו, וזהו שהוא בחר שבאבות (בראשית רבה ע"ו, א') כי בזה מתנהג העולם בתמידות, כמו שאמרו חז"ל (שם י"ב, ט"ו) ראה שאין העולם מתקיים בדין כי מידת הדין נוטה לצמצום מוחלט ואי אפשר לעולם שיתקיים באופן זה, ועל כן שיתף עמו מדת הרחמים וכו'; (ליקוטים יקרים דף ט' ע"ב, אור תורה רמזי תהלים דף מ"ח ע"ד)

אות ח

הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וגו'. וברש"י קיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו וכו', והוא מדברי רבותינו ז"ל בגמרא (חולין צ"א ב), שמעתי בשם מורי ביאור הש"ס קיפל וכו' הדיינו שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר ניצוצין שלו, כי יברר במקומו, ודברי פי חכם חן:

(בן פורת יוסף דף י"ח ע"ה ודף כ' ע"ב)

לפעמים אין הצדיק צריך לנסוע ממקום למקום ומברר הכל במקומו

ח. הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וגו'. וברש"י קיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו וכו', והוא מדברי רבותינו ז"ל בגמרא (חולין צ"א ב), שמעתי בשם מורי ביאור הש"ס קיפל וכו' הדיינו שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר ניצוצין שלו, כי כל הניצוצין שבכל העולם יתקבצו אצלו והוא יברר במקומו, ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף דף י"ח ע"ה ודף כ' ע"ב)

אות ט

העוסק בתורה אינו צריך לנדוד ממקום למקום כדי לברר ניצוצות

ט. שמעתי בשם מורי ביאור פסוק 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך וגו' ופרצת ימה וקרמנה' וגו', ודרשו הז"ל פ"ז דחולין (צ"א ב) 'שוכב עליה' מאי רבותיה מה

¹¹ ראה שם בספר **בן פורת יוסף** סיים אחר מאמר זה וזה לשונו, וכתבתי שם כי התורה כולל הכל, ולכך אמרו (פאה א', א') ותלמוד תורה כנגד כולם וכו' עיין שם (ועיין לעיל פרשת לך את

ושם בספר **בן פורת יוסף** (ס' ע"א) כתב וזה לשונו, אמנם כל זה הברור ניצוצות במקומו, נעשה על ידי הדעת שנותן דעתו בעת עוסקו בתורה ובתפילה שהם אותיות, איך לברר על ידי אותיות אלו הניצוצות שנפלו בעת השבירה וכו', אפס שיש זמן שנסתלק הדעת מן האדם בסוד והחיות רצוא ושוב וכו' (עיין לעיל פרשת נח אות י"א), וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור שאם ידעתי לא ישנתי, רצה לומר שאם היה יודע שהוא בבחינת קטנות ושינה, היה מיחד מדריגה זו גם כן ולא היה נקרא בחינת שינה וכו'.

ובספר **נוצר חסד** (פרק ד' אות י"ד) כתב וזה לשונו, כיעקב שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, ואמר מרן הריב"ש שלא יצטרך לכתת רגליו ממקום למקום להעלות הנשמות וחלקי התורה שנפלה, עד כאן לשונו.

החידוש בכך. אמר ר' יצחק, מלמד שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו שתהא נוחה ליכבש לבניו, עד כאן, והקשה מהרא"ם¹ למה הוצרך לקפלה ולא סני בהבטחה לבר שתהא נוחה ליכבש, ותיריך שיש הפרש בין הכח והפועל ולכן היה חשוב שתהא פעולה ממשית של שכיבה וקיפול וכו'. והקשה מהרש"א אם כן מנא לן שהקפילה הוא כדי שתהא נוחה ליכבש, דהא לא קשיא לן אלא מאי רבותיה, ואימא שזו רבותא טובא שנתן לו כל ארץ ישראל וקיפלה תחתיו שתהא הבטחה בפועל, והיינו שעצם הדבר שקיפלה תחתיו הא גופא הוא החידוש והרבותא, ומנין שיש כאן עוד רבותא שתהא נוחה ליכבש. ותיריך שהיו שתי הבטחות, אחת על הנתינה, ומצד זה אין צורך קיפול בפועל ודי בהבטחה, והבטחה שניה בקיפול שתהא נוחה ליכבש וכו' יעוין שם, ולפי מה שביאר מורי בזה מבואר כל הנ"ל:

דהנה כתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (סוטה מ"ז א) חן מקום על יושביה וכו', דאיתא בפרק ה' דברכות (ל"א א) אמר רבי יוסי בר הנינא מאי דכתיב (ירמיה ב', ו') 'ארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם', וכי מאחר שלא עבר איש לא ישב שם, אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה וכו':

ולחבין זה יש לומר דמבואר בכתבי האר"י זלה"ה בפרי עין חיים דף י"ב ודף מ"ה כי על ידי הטא אדם הראשון נפלו כל הניצוצות של הנשמות קדושות בתוך הקליפות ונתערב טוב ברע, וצריך לבררן על ידי התורה והעבודה והמצוות של בני אדם בעזר וסיוע העליון, השכינה אשר עמם, בסוד 'תנו עוז לאלהים' (תהלים ס"ח, ל"ה), ואז מתבררין ועולין בבחינת מייזן נוקבין העולים מלמטה למעלה מתוך השתוקקות להתדבק בעליונים וכו', ולכן הוצרך גלות ישראל בכלל שבועים אומות שנפלו שם הניצוצות, וצריך כל אחד מישראל לגלות שם במקום שיש שם הניצוצות משורש נשמתו להוציאן ולבררן, כי כל אחד מישראל יש לו בירורים וניצוצות פרטיים השייכים לנשמתו כלבד ומוטל עליו לבררם ולהעלותם, ויש שהניצוצות נמצאים במקומות רחוקים וצריך לירד שם בגלות כדי ללקטם.

וכל זה הוא ככל הארצות, ורק במצרים אינו כן, משום שנאמר (שמות י"ד, י"ג) 'לא תוסיפו לראותם' וגו' לפי שנאמר (שם י"ב, ל"ו) 'זינצלו את מצרים' ודרשו חז"ל (ברכות ט' ב) כמצולה שאין בה דגים, וזהו רמז שלא נשאר בה שום ניצוץ קדושה, והיה שם גלות השכינה לגמרי וכו' יעוין שם, ולכן אין לחזור לשם כי כבר נתבררו כל הניצוצות. וזהו שדרשו חז"ל (הובא ברש"י בראשית מ"ה, י"ח) 'ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים' ניבא

¹ רבי אליהו מזרחי, ממפרשי דברי רש"י.

ואינו יודע מה ניבא, טופס לעשותה כמצולה שאין בה דגים וכו', והכוונה שיבררו בארץ מצרים כל חלק הטוב שנתערב בין הרע והקליפות שם.

והכל היינו כל הבוררים נעשים על ידי הדעת והמחשבה, וכמו שאמרו (עין בזוהר ח"ב כ' א) במחשבה אתברירו, והיא על ידי משה, שנקרא 'דעת' שבקדושה, הנקרא 'טוב', וכמו שכתב בליקוטי תורה פרשת שמות 'ותרא אותו כי טוב הוא', דאמרו חז"ל (במדבר רבה י"ד, ב') 'זלא קם נביא עוד בישראל כמשה' וכו' אבל באומות קם וזהו כלעם הרשע וכו', כי משה ובלעם הם סוד הדעת, כדכתיב (במדבר כד, טז) 'יודע דעת עליון', אלא שזה בקדושה וזה בטומאה, ותחילה נתערב טוב ורע על ידי הטא אדם הראשון, וקין והבל, ואחר כך ניתקן, ויצא משה 'טוב' לברו, כי משה הוא נשמת הבל כידוע, וזהו שכתוב (שמות כ', ב') 'ותרא אותו כי טוב הוא', ונפרד ממנו כלעם השקול כמשה בדעת של הטומאה, וזהו שכתוב (במדבר כ"ד, ט"ז) 'יודע דעת עליון' וגו', כי שורשו היה ב'דעת', ודורו של משה נקרא דור דעה (ויק"ר ט, א), וכן בכל דור ודור משה בתוכם להשלימם וכו':

ונודע כי מקום נפילת הניצוצות הוא בקליפת נגה שאינו קדוש ואינו טמא, אלא הוא דברי חול שאפשר להטותם לכאן ולכאן, והכל הולך אחר המחשבה, כמבואר בעין חיים (שער מט פ"ג) יעוין שם, גם נגה גימטריא חן, ובזה יובן 'חן מקום על יושביה', רצה לומר כי מקום שנפלו ניצוצות שורש נשמתו בקליפת נגה הנקרא חן, יש לו חן המקום על יושביה כדי לברר שם ניצוצין שלו מקליפת נגה:

ובזה מובן גם כן כוונת רבי יוסי בר חנינא מקום שגזר אדם הראשון לישוב, היינו שידע שנפלו שם ניצוצין מחטא אדם הראשון ונתערבו טוב ברע, שם גזר שיחיה מקום יישוב, כדי שיבוא שם מי שיש לו שם ניצוצין משורש נשמתו לברר ולהוציאן, והיינו שאדם הראשון ידע שיש במקומות ההוא ניצוצות שהם בהינתן 'חן', ולכן גזר על המקום ההוא שיתיישב כדי שיושבי המקום יבררו משם הניצוצות, והבן:

ונחזור לביאור מזרי הנ"ל, כי ענין נסיעת האדם ממקום זה למקום אחר עבור פרנסתו וכיוצא, הוא משום שיש שם ניצוצות שלו וצריך להוציאן משם ולבררן, ובזה יובן שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר הניצוצין שלו, כי נכלל כל ארץ ישראל תחתיו ויברר ניצוצין שלו במקומו, ודבריו פי חכם חן:

¹ ראה ערבי נחל (פר' שמות, דרוש ב) וזה לשונו: נודע מ"ש הבעש"ט זללה"ה על מה שפירש רש"י ז"ל הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתנגה (בראשית כח, יג) שקיפל הקדוש ברוך הוא

אמנם יש להבין למה עשה כך ליעקב שקיפל הארץ תחתיו כדי שלא יצטרך לנדוד ולגלות בין הארצות ללקט משם הניצוצות השייכים אליו, ולא לשאר אבות או לאדם אחר, ונראה לומר דשמעתי ממוהר"ן פירוש המשנה פרק א' דפאה (משנה א') אלו דברים וכו' והבאת שלום ותלמוד תורה כנגד כולם, והענין הוא, כי כמו שיש בחינת שלום, ולעומת זה יש החיפוף מכך, דהיינו פירוד לבבות, בכללות העולם, כך יש בחינה זו בפרטות אדם אחד בסוד 'עולם שנה נפש', שכל מה שיש ב'עולם' יש גם ב'נפש' שהוא האדם, ויש בו חלק פירוד של שני בני אדם בתוך גוף אחד¹⁴, וכשרוצה יסיר הפירוד שבו, ובכך הוא יכול להמשיך אחדות בכל העולם, כי העולם הוא השתקפות ותוצאה של האדם הנקרא אדם קטן, והיינו בעוסקו בתורה ובכך עושה יהוד ומכטל את הפירוד ואת הקושיות, וממילא הוא מושפע כך בפועל גם כן גם על העולם שתהא אחדות כבריאה כולה. וזהו שאמרו ותלמוד תורה כנגד כולם, רצה לומר גם שיש מדריגה של להשכיח שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, מכל מקום על ידי התורה מתקן הכל בדרך ממילא ונעשה שלום בין הבריות מאליה כי ממשיך את כח האחדות בתוך הבריאה, ודברי פי חכם חן:

כל א"י והניחה תחת יעקב אבינו ע"ה, שתהא נוחה ליכבש לבניו. וביאר, כי היו צריכין להוציא משם הניצוצות בכדי שיחלש כח העכו"ם אשר היה שם, והיה צריך לזה סיוע מיעקב אבינו ע"ה שהוא יתחיל לברר, ואמנם לא היה באפשר שיתפזר בכל המקומות בכל א"י, לכן קיפל כו', ובריר אז מכל א"י, עכ"ד.

והנה בגלות זה האחרון הא ודאי שיש כמה מקומות שאין ישראל בא שם שום פעם ואיך יבורר ניצוצות משם, ואין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף (יבמות סב א) דהיינו ברור כל הניצוצות. אך הענין הוא, עם מ"ש במ"א (פ' לך לך דרוש ג, פ' שלח דרוש ב) מה ששמעתי לבאר פסוקי (יהושע טו טו, שופטים א יא) ויבוא אל יושבי דביר ושם דביר לפני קרית ספר, ודרשו רז"ל (תמורה טז א) אלו ש' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה רבינו ע"ה, והחזירן עתניאל בן קנז מפלפולו. הענין, כי מה שכבשו ישראל בקל כל א"י עבור שהתורה דפוס העולם, וכל מדינה חיותה ממסכת א' וכדומה, ובהיות התורה מסורה אז לישראל ממילא היו כובשין, ולז"א ושם דביר, ר"ל החיות שלה, לפנים, ר"ל פנימית שלה היה קרית ספר, אלו ש' הלכות כו', לכן לא היו יכולין לכבוש, עד שהחזירן עתניאל תחלה, ואח"כ היו כובשין יעו"ש. נמצא, כי ע"י עסק התורה יכולים להוציא ניצוצות אף ממקום שאין בא לשם, כי חיות כל המדינות הוא בחלק א' מהתורה, נמצא בלמדו אותו חלק בתורה מברר ניצוצות מאותה מדינה, ודוקא במצרים היו צריכים להיות שם להוציא כי לא היה עדיין תורה, משא"כ עכשיו מבררין ע"י התורה מקומות רחוקות ג"כ, עכ"ד.

¹⁴ כתב בהגהות מקור מים חיים (הערה יא): נראה כוונתו על פי מה שמבואר לעיל סוף פרשת נח אות קע"ו שהפלפול בתורה משבר הקליפות עיין שם בענין עד שדרשה בן זומא, וכן הוא לקמן פרשת שמות אות ט"ז עיין שם, וזהו ענין הפירוד שיש באדם עצמו שבעת שמקשה הוא התגברות הפירוד, ואחר כך כשמתרץ הוא מכניע את הפירוד, ונעשה שלום ואחדות, ועל ידי זה ממשיך שלום ואחדות לכל העולם ודו"ק.

ולוי נראה כפשוטו, כמו שיש בחינת תיקון על ידי ה'מעשה' להמוני עם, שעל ידי מעשיהם בפועל הם מתקנים הבריורים, כך יש בחינה זו עצמה בעסק התורה הרוחני של תלמידי חכמים, והיינו שאצל התלמיד חכם נחשבת המחשבה כמעשה², כי על ידי התורה נברא המעשה, שהוא כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא, שעל ידי התורה נברא העולם, וזהו שאמרו 'ותלמוד תורה כנגד כולם' היינו שתלמוד תורה שהוא במחשבה שקול כנגד כל הפעולות המעשיות שנזכרו במשנה קודם לכן:

והנה יעקב הוא בחינת התורה עצמו, וזהו שכתוב (בראשית כ"ז, כ"ב) 'הקול קול יעקב', וכתוב (מזכה ז', כ') 'אתן אמת ליעקב', שהתורה נקרא אמת והיא כנגד יעקב אבינו, ואם כן יעקב על ידי לימודו יכול לברר במקומו מה שאדם אחר צריך לילך למקומות אחרים לברר שם במעשה, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ולכך קיפל ליעקב כל ארץ ישראל תחתיו, והיינו שיברר במקומו על ידי עסק התורה, שהוא כנגד כל העולם.

וזהו 'פרצת ימה וקדמח', רצה לומר במקומך תברר כל ניצוצין שיש בארבע רוחות העולם, ולא יצטרך לנסוע ממקום למקום, להיות נטרד בעסק פרנסתו, וכיוצא בזה, לברר שם על ידי הילוכו ממקום למקום, כי תלמוד תורה כנגד כולם ועל ידי לימודו אינו צריך להתהלך ממקום למקום, כי מחשבת הלימוד כוחה כמעשה בפועל.

וזהו שהאריך בש"ס (שבת קי"ח ב) לא כאברהם שכתוב בו 'קום התהלך בארץ' לארכה ולרחבה, הרי שהוצרך אברהם אבינו להתהלך בארץ ממקום למקום כדי לברר, מה שאין כן ביעקב נאמר 'הארץ אשר אתה שוכב עליה' שם נפלו כל הניצוצין ואינו צריך לילך ממקום למקום אלא הוא בבחינת 'נהלה בלי מצרים' מחמת שמברר הכל ככה לימודו וכו' וזהו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו הבטחה נוספת שתהא הארץ נוחה ליכבש על ידו מחמת כח לימודו וכנזכר: (כתובת פסים פרשת בהעלותך דף ל"ה ע"ב וע"ג, צפנח פענח דף קי"ד ע"א)

ואפשר להוסיף ולהסמך לכך את דברי חכמינו ז"ל במד"ר (סדר ויצא פס"ט ה') על הפסוק 'ויקץ יעקב משנתו', רבי יוחנן אמר 'ממשנתו', ולפי דברי הבעש"ט אתי שפיר, שיעקב

² ראה בהיכל הברכה (פר' נח ד"ה עשה לך) וז"ל: ידוע מדברי מרן שכל אדם מחוייב לעסוק לשם שמים בל"ט מלאכות, ושאלו אותו תלמיד חכם העוסק בתורה מה יעשה, והשיב טל תורה מחייהו, (כן מפורש בהקדמת ת"ז דכ"ג ע"א אבל בגמרא כתובות קי"א ע"ב איתא אור תורה) שעל ידי לימודו בל"ט מלאכות בתורה, נעשה למעלה היחוד כאילו עסק בו בפועל.

אבינו הקיץ ממשנתו, והיינו שנתבשר לו שעל ידי לימודו ומשנתו מקפל הקב"ה את כל הארץ תחתיו ולא יצטרך לגדוד לארצות רחוקות.

והענין בזה על פי דרך העבודה, כי באם האדם יודע ומאמין בהשגחה פרטית שהכל מושגח בכל פרט ופרט ואין שום מקרה בעולם, ובכל דבר הושב מדוע מתרחש עמו דבר זה, ומנסה להתחבר ולהתקשר עם כל דבר ולהעלותו לשורשו העליון בחכמה העליונה שמשם נלקח, ומחפש משמעות בכל דבר ודבר, זהו עבודת הבירורים, שמברר בכל דבר את התוכן הפנימי שבו, כי כולא בחכמה אתברירו, ומעלה את הניצוץ האלוקי שמחיה את הדבר ההוא לשורשו.

שיעור בספה"ק
מגיד דבריו ליעקב
 להמגיד ממעזריטש

אות יב

להתפלל על השכינה ולא עבור תועלתו

פירוש 'אל תעש תפלתך קבע', ר"ל אל יתפלל אדם על עסקי צרכיו שהם בגדר 'קבע', על דרך 'צא מדירת קבע' (סוכה ב.). הרומז על העוה"ז, רק יתפלל תמיד בשביל השכינה שתגאל מגלות:

וז"ש 'אלא רחמים ותחנונים' ר"ל שיתפלל תמיד ברחמים - 'לפני המקום', כלומר עבור השכינה הנקרא 'מקום' כידוע כי היא מתגלית ומוגדרת בתוך המקום של העוה"ז. וכן הזוהר קורא אותן המתפללין בשביל עצמן ולא בשביל השכינה, נקרא כלבים עזי נפש הצועקים ואומרים הב הב:

כאשר האדם מתקן כפי שצריך, הרי תיקון העולם, ובונה בכך את המלכות ואת השכינה, כי בכך משרה את השראת השכינתו כאן בתחתונים, ואז יורד שפע לעולם. וכאשר אין השראת השכינה כתיקונה נחסר שפע בעולם, ועל כן כאשר מתפלל על חסרונו, אל יתפלל על צרכו הפרטי אלא יעתיר ויבקש רחמים עבור כבוד השכינה.

וזהו פירוש הפסוק גם כן 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש', ר"ל בשביל השכינה אני מבקש ומתפלל לפניך לתקן הפגם מה שעשו בעונות. ואפילו אם עושין מצוה שלא לשם שמים, דהיינו שעושה עם איזה פנייה, נמצא שעושה בזה ר"ל פירוד ח"ו. כי כאשר מקשר עצמו אל השו"ת מתחבר אל השפע האלוקי, אך כאשר לוקח השפע לעצמו ועושה מצוה כדי להתפאר, הוא מפריד עצמו מהאלוקות. על דרך משל לנהר שזורמים בו מים מימין לשמאל, והוא הופר תעלה בכיוון ההפכי משמאל לימין, שאין המים נכנסים לתוך הפירה זו מפני שאינם באותו צד של המים. ועל דרך זה כאשר יהודי עושה מעשיו שלא לשם השכינה הוא מפריד עצמו מהשפע היורד לעולם עבור כבוד השכינה. וכמבואר מהבעש"ט שכאשר

אדם מתפלל מתוך דביקות אלוקית עד שמרגיש אהבה ויראה להשי"ת, אזי תפילתו עולה למעלה, ואם אין לו דחילו ורחימו תפילתו נשארת למטה ולא פרהת לעילא.

והכלל הוא, שה'מלכות' נקראת בלשון הבעש"ט 'דברים הניכרים', כי לפעמים יש אצל האדם כמה וכמה סברות איך להשיג דבר, עד שמגיע למסקנא הראויה, וזו היא בחינת 'מלכות' שהיא התוצאה הסופית ואין דרגה אחרת אחריה.

וכן בגשמיות, כגון הלחם יש בו כמה וכמה פרטים כמו קמח ומים וכיוצ"ב, אבל יש את הצורה הסופית של הלחם שהוא מורכב מהכל ואין עוד מלאכה ופעולה אחר"כ.

וכן העולם שלפנינו, יש בו כמה וכמה מחשבות ומידות של הקב"ה אשר קדמו לעולם עד שלמטה בסוף סדר ההשתלשלות נעשה מכך הבריאה הגשמית שלפנינו. ואם האדם עובד את בוראו ומשתמש עם הגשמיות שלם שמים, אזי הוא מגדיל ובונה את המלכות באופן טוב ומועיל, ושם יורד ומתגלה השראת השכינה הקדושה, שזהו הופעתו של הקב"ה בתוך העולמות, ואם משתמש עם העוה"ז עבור צרכו, לתועלתו ולהנאתו, הוא פוגם במלכות ואין השראת מלכותו ית' יורדת לשכון בפעולה זו שהוא עושה, ונמצא שמפריד עצמו מהשכינה.

והביאור הוא, מפני כי אורייתא וקב"ה כולא חד, נמצא אם עושה מצוה בתיקונה נעשה מצוה זו וקב"ה חד, הכל קדושה אחת מרוחניות אחד. אבל אם עושה שלא בתיקונה נמצא שנעשה קליפה סביב למצוה זו, שלא תוכל להתאחד עם הקדושה של הקב"ה, ונעשה פירוד בין הקדושה של המצוה זו ובין קדושה של הקב"ה. וזאת נקרא קליפה, שנעשית קליפה סביב מצוה זו, כדי שלא תוכל להתאחד עם קדושתו ית' וד"ל:

שיעור בספה"ק
פרי הארץ

פרשת ויצא

העולם נברא בשביל האדם היחידי והוא הגורם מאורעות העולם, ובידו להמשיך חיות אלוקית לתוך העולם הגשמי או ח"ו להפריד הבריאה ממקורה

במד"ש (ב"ר סה, יג בשנינו) תחילה נאמר 'זיקה מאבני המקום' לשון רבים, כי בתחילה היו הרבה אבנים, ועל ידי יעקב נעשו אבן אחת, זהו שנאמר אחר כך 'זיקה את האבן' לשון יחיד, עיין שם. ויש להבין איך נעשו על ידי יעקב לאבן אחת, ומה היא הוראת אחדות האבנים הנפרדים לאבן אחת על פי דרכי העבודה.

פתח הרב, בדברי המדרש (ב"ר שם, טז ע"א) 'זחנה סולם מוצב ארצה' זה סיני, כי 'סולם' בנימטריא 'סיני', 'זראשו מגיע השמימה וזנה מלאכי אלהים' אלו משה ואהרן הנקראים 'מלאכי אלהים'. ויש להבין דברי חכמים וחידותם על מה רמזו בדבריהם.

גם יש להבין על דרך העבודה אמנם ז"ל (שבת לד ע"א) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת [עם השיבה: עשרתם, ערבבתם, הדליקו את הנר].

גם יש להתבונן במאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קטז, טז) 'אני עבדך בן אמתך' וכתוב בתריה 'פתחת למוסרי, וצריך להבין השייכות בין הרישא לסיפא.

אבל כל הנזכר יתבאר כאשר נקדים תחילה כללא דמלתא בעבודת ה', המיוסד על מה שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין לו ע"א) 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, וכן כל מאורעות העולם יש לחשוב שהכל נעשו בשבילי יחידו ממש, שהרי דיו לעולם בצדיק אחד כמאמר (משלי י כה) 'צדיק יסוד עולם' שהצדיק הוא יסוד שכל העולם מושתת ועומד עליו, וכמאמר רשב"י (שבת לג ע"ב) שהעיד על עצמו ועל רבי אלעזר בנו 'דיו לעולם אני ואתה', גם אָמְרו של רבי שמעון (זוהר ויחי רבה ע"א) 'אנא סימנא בעלמא' פירוש, אני

סימן בעולם, והיינו שהכל תלוי במעשיו והכל יורד ונשפץ על ידו, וכמו שכתב הרמב"ם²⁷ שהעולם כולו יש בו רבבות אלפי איש וכולם לא נבראו אלא לשמש לצורך אדם אחד המתנהג על פי התורה, שלא נברא העולם אלא בשבילו. **ואם עיקר בריאת העולם הוא בשביל אחד, כל שכן מאורעותיו של עולם המתרחשים אחר הבריאה, תלויים ועומדים במעשי האדם, אם טוב ואם רע.**

לכן צריך כל אדם לדעת בעצמו איך שהוא הגורם מאורעות העולם והילופיהם, וידיעה זו לא תהיה על דרך האמונה והענוה בעלמא, לייסר את כליותיו על כל צרה שהיא באה בשבילו ועבורו, בלי שום הבנה באופן שהוא קרוב בפיו ורחוק מכליותיו, כי אינו תועלת תצא לו מכך והיא לא יתעורר לעבוד את בוראו יותר על ידי מחשבות אלו, אבל צריך שיהא לבו רואה את העֲרֵוֹת ארציות שלו, איך שהוא איש אדמה, ואיך הוא רחוק מח' בכל דרכיו, מנושם ומגשם את חיות הקודש שעל ידה מחיה הקב"ה את הגשמות, והוא נוטל את הדבר הגשמי, ובמקום לראות את האמת שבה היינו את החיות האלוקית המחיה

²⁷. ואיתא מהמגיד ממעזריטש (לקוטי אמרים אות כ): על דרך שאמר רשב"י ע"ה (זוהר ויחי רכה ע"ה) אנא סימנא בעלמא, דהיינו כל המשכות שנמשך מעולם לעולם, הכל הוא על ידי צדיק, אפי' מעולמות העליונים מאוד, הכל נמשך על ידי הצדיק.

²⁸. וזה לשון הרמב"ם (הקדמה לפירוש המשניות): וכאשר מצאו שתכלית כל אלו הענינים הוא למציאת האדם, הוצרכו לחקור כמו כן, למה נמצא האדם, ומה היתה כוונת יצירתו כו', **שהדעה נותן, ששוא ושקר להיות תכלית האדם לאכילה ולשתיה, או לבנות קיר, כי כל אלה מקרים מתחדשים עליו לא יוסיפו על כחו הפנימית. ועוד שהוא משתתף בזה עם רוב הברואים. והחכמה היא אשר תוסיף על כחו הפנימית ותעתיק אותו ממעלת בוז למעלת כבוד, שהרי היה האדם בכח, וחזר אדם בפועל. והאדם קודם שישכיל וידע, הוא נחשב כבהמה, לא נבדל משאר מין החיות אלא בהגיון. שהוא חי בעל הגיון. רוצה לומר בהגיון, שהוא מציייר לנפשו המושכלות. והנכבד שבמושכלות, לצייר לנפשו אחדות הקב"ה וכל הנלוה לענין ההוא מהאלהיים. ששאר החכמות אינם אלא להרגיל בהם, עד שיגיע לדעת האלה.**

והנה חכמים ע"ה כבר ביארו זה. ואמר רבי שמעון בן יוחאי על אנשי דורו, ואע"פ שהיו נכבדים רובם (סוכה מה:), ראיתי בני עליה והם מועטים, אם שנים הם אני ובני הם. ועל כן נבראו ההמון לעשות חברה לחכמים, שלא ישארו שוממים כו', וזה הענין פירשו חכמים גם כן, ואמרו (ברכות ו:), מאי כי זה כל האדם, כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, פירוש להסיר עצבונו ושמונו יחידותו. ואם כן נתבאר מכל אשר אמרנו, שהכוונה בבריאת כל מה שיש בתוך העולם ההוא והנפסד, אינו אלא איש שלם, כולל החכמה והמעשה. עכ"ד.

עוד כתב שם: לאיש אשר חפץ הבורא לתת לו, ואע"פ שהוא נח, ברוב ממונו או רכושו יצוה לעבדיו לבנות ארמון כליל יופי, ולנטוע כרם חשוב, כמו שיעשו המלכים, וכל הדומה להם. ואפשר שיהיה הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד, יבוא באחרית הימים, ויחסה יום אחד בצל קיר מן הקירות ההם, ויהיה לו סבה להנצל ממות.

אותה, הוא מביט על המראה החיצון של הדבר הנדמה כלפי חוץ כדבר נפרד ומתאווה תאווה אל הפירוד שבו, בבחינת 'נרגן מפריד אלוף' (משלי טז, כח), היינו שמפריד את אלופו של עולם שהוא 'אלוף' בינה אלוף הכמה" מועלם המעשה.

והכתוב אומר (תהלים קד, כד) 'כולם בחכמה עשית', שהחכמה האלוקית שופעת בתמידות להחיות את העשייה הגשמית, ואם הכמה אין כאן, שמסתלקת החכמה האלוקית מן החפץ הגשמי כמה יתקיים החפץ. והמשכת החכמה האלוקית שבתוך החפץ הגשמי תלויה במחשבת האדם ודעתו, שכאשר האדם אינו מועלה בדעתו שהחפץ הגשמי הזה מתקיים כעת על ידי החכמה האלוקית השופעת בו, היינו שהקב"ה הושב בכל עת ומחדש רצונו להחיות החפץ הזה בכל רגע, נמצא שמסלק הדעתו את החפץ הגשמי מהחכמה האלוקית השופעת בו ומחיה אותו, ובה נפסק חיותו של החפץ הגשמי שהוא ומפריד אותו משורשו, וכתוצאה מכך נחלשת ונתמעטת החיות שבעולם ונפסק השפע ה'. וכאשר מרגיש מיעוט השפע בפרנסה או בכריאות וכיוצ"ב, מיד נזכר לפנות אל השי"ת בתפילה ותחינה, ואז חוזר ומתדבק אל החיות האלוקית, וממשיך ומוריד את החכמה לתוך עולם העשייה.

כשמפריד הבריאה ממקורה נפסק השפע וגורם למאורעות בעולם וצריך להחזירו ולייחדו

וזוהו סיבת מאורעות העולם הבאים ליסר" את האדם לשוב עד ה' בכל לבבו, וכפי שעינות את דרכיו כך צריך ליישרם ולתקנם על ידי הימורים, ועל ידי זה יבוא העולם לידי תיקון, ותחזור החכמה למלא את כל עולם העשייה, ומלאה הארץ דעה את ה' שתתמלא הארץ הגשמית דעת אלוקית, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה.

¹⁰. יש לציין מה שפירש רש"י על פי פשוטו של מקרא (משלי טז, כח) 'נרגן מפריד אלוף' - על ידי ריגונו ותרעומתו מפריד ממנו אלופו של עולם.

¹¹. תיבת 'אלוף' הנזכרת לעיל בסוף 'נרגן מפריד אלוף', מתייחסת למעלה ולמטה, כאילו היה כתוב כאן פעם נוסף 'אלוף בינה'.

¹². מיוסד על הפסוק (איוב לג, לג) 'ואאלפך חכמה', ועוד אמרו חז"ל (שבת קד). 'אלף בינה', והם סוד שני אלפים שקדמו לעולם (סנהדרין זז.), היינו שתי בחינות של אלפי"ן - חכמה ובינה - שקדמה לעולם.

¹³. 'ליסר' הוא משורש 'לישר', כי אין לבורא תכלית בייסרו את האדם אלא על מנת ליישרו ברוב חמלתו עלינו, והוא שורש אחד במוצאות הפה זסר"ך.

וכבר כתב הרמב"ם שיש אנשים שחושבים שלא ברא הקב"ה את עולמו אלא לייסר את הנבראים, והלא הקב"ה הוא תכלית הטוב ומדרך הטוב להטיב, ומאתו לא תצא הרעות. וזה לשון הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פ"ב): הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות בעולם יהיו יותר מן הטובות, עד שבהרבה מחידות רוב האומות ובשירהם יכללו זה הענין.

ואין חילוק בין אדם גדול לנקלה ועבר, כי אפילו אדם גדול, אם לא התנהג כראוי ושוכח את החיות האלוקות שבכל תנועה ובכל הפיץ בעולם, מפריד בכך את האור של 'קודשא בריך הוא' השוכן למטה בתוך 'שכינתיה' בעולם התחתון, ושולחים לו מאורעות מן השמים כדי ליישר אותו ויתעורר להחזיר היחוד. ואדרבה, ככל שאדם גדול יותר וזכה למדרגות רוחניות דקות בשרעפי המחשבה, יכול לפגום יותר על ידי מעשיו ומחשבתו וצריך לתקן יותר, כי הכל לפי מעשיו מגשם הוא את הרוחניות ומלביש צואים לחיות הקודש והיינו שכאשר מדמה את הדבר הגשמי כאילו הוא דומם נפרד מהחיות הרוחנית המחיה אותו וכאילו הוא מציאות לעצמו, לוקח בזה את החכמה האלוקית המחיה את העולם ומלביש עליה הסתרים ולבושים צואים וגשמיים נפרדים עד שאין מכירים בה ונחשבת בעיני הבריות כמי שאינה נמצאת ח"ו.⁵⁰

והנה גם צדיקי עולם שאינם פוגמים כלל בהלק המעשה יכולים להפריד ח"ו במחשבתם, כי לפי ערך דקות ואמתות האחדות פשוט של יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, אזי בהפרידם בני אדם ח"ו, בהתגשם עצמם, שמביטים על הפיץ בעולם כדבר גשמי ואין רואים בו את אמיתותו שהוא מציאות אלוקית המקבל כל רגע שפע חיותו התמידי מהחכמה העליונה, ובהסתלק חיות החכמה יתבטל החפיץ מכל וכל, כאין וכאפס. וכיון שאין מביטים כך על החפיץ, מגשמים אותו כדבר גשמי נפרד שהוא ענין קיצוני נטיעות ח"ו, שמקצצים חלילה את החפיץ אשר נטע הבורא למטה במחשבתו ית', ומפרידים אותו מושרושו האלוקי, ועל כן קטן וגדול שם הוא, וכולם שוים בזה, בין קלות בין המורות. כי הכל לפי מה שהוא אדם, כך הם אופני רעתו ח"ו, שהרי הקב"ה ממלא כל עלמין ומלא כל הארץ כבודו, וכיון דלית אתר פנוי מיניה נמצא שהוא שורה בכל מקום ואפשר לדבקה בו בכל תנועה אפילו

⁵⁰ ראה עוד בענין זה מה שכתב רבינו לקמן (פר' ויקרא): והנה צמצום החיות הקודש שבתוך כל מתגשמים נקרא גלות השכינה כי הצמצום הוא גלות להשוכן בתוכם, ולהיות קודש ישראל עלה במחשבה תחילה והכל נברא בשבילם הרי שהכל מתנהג על ידם ויש לאל ידם להעלות השכינה מעלה מעלה או להורידה ח"ו מטה מטה ע"י עסקיהם, שכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם אפילו בתוך הקליפות (עי' ת"ז תס"ט קח ע"ב). וזהו חיות הקליפות ר"ל כשנמשך אחד מישראל אליהם הרי השכינה שממשיך עמו מחיה הקליפות והמותרות הנמשך מן השכינה לחיות הקליפות.

עוד כתב (מכתב ח) בזה הלשון: מהיות ידוע דבר ה' ע"י נביאו פסוק (ישעי' מג, ז) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו', שהוא מלא כל הארץ כבודו, ובכל הגשמיות יש חיות רוחני, שהוא פסוק (נחמיה ט, ו) 'ואתה מחיה את כולם' והוא גלות השכינה הק' המסתרת בכל הדברים יגעים.

הפשוטה ביותר, אם רק ישים לבו ומחשבתו בעובדה זו, הרי הוא מקושר בעצם הדביקות האלוקית.

ולא ניתנה תורה למלאכי השרת כפי שמדמים רבים שעבודת ה' תלויה בדברים שמחוץ להרגל האנושי, אלא קרוב ה' לכל קוראיו בכל מקום שהוא באם יקראוהו באמת מתוך רצון פשוט להתדבק בו ולעשיו מעשיו לשם שמים, שהרי השי"ת פשוט בתכלית הפשימות ואינו מוגדר ומוגבל בשום דבר, ועל כן אין לתלות את הדביקות האלוקית בדברים מייגעים שלמעלה מכוח האדם, כי לא בשמים היא, וקרוב אליך הדבר מאוד.

אבל כאשר עושה מעשיו בהתגשמות שאינו מאמין שהקב"ה נמצא בכל מקום גשמי, אלא הושב שהגשמיות נפרדת ונבדלת מן הדביקות האלוקית ומדמה לעצמו שהדביקות נמצאת רק כשהוא בהתפשטות הגשמיות, אזי הוא מפריד חלילה את הגשמיות מן האלוקות.

וכל שכן כשמגשם עצמו ועוסק בדברים גשמיים מתוך הגשמה היינו להנאת גופו, ואינו מדבק לזה את מחשבת הדביקות האלוקית, אזי מפריד בזה ח"ו את הגשמיות מן האלוקות, ומפריד את השכינה היינו האור האלוקי הרוצה לשכון בתחתונים, מתוך הכריאה הגשמית, כאילו אורו ית' שוכן רק בעליונים וברוחניים הדקים ואינו משפיל עצמו להחיות את התחתונים ולשרות ביניהם.

ולענין זה אין הבדל בין אדם גדול לאדם פשוט, כי אין חילוק מיהו האדם, האם גדול הוא או קטן, ומזה מעשיו האם עוסק בדבר גם או דק, כי כולא במחשבה תלוי מילתא, ולכן אין העבודה תלויה האם האדם אוכל ומה הוא אוכל, אלא עיקר השאלה הוא מה היא מחשבתו בעת האכילה והאם מוצא באכילתו את יהוד קוב"ה ושכינתיה לגלות שמציאות המאכל היא חממתו יתברך המחיה בתמידות את המאכל ובהסתלק שפע החכמה יתבטל המאכל כהרף עין, אבל עכ"פ הכל אל מקום אחד הולך, וגורם לשכינה שתסתלק, ובזה גורם למאורעות העולם לבא ח"ו ליסרם במשפט וללמד תועים בינה ודעה את ה'.

ומעתה שידענו שעל ידי מחשבת האדם נמשך היות לכל הכריאה, והיא תלויה בו ובמחשבתו, לכן ככל מאורעות העולם חייב כל אדם לומר 'בשכילי נברא העולם, שכן הוא האמת שהכל נפעל על ידו. וגם באם הפריד והגשים את הכריאה, אזי ביד כל אדם לתקן המאורע על ידי יהוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שייחד הוא בעצמו, על ידי שיהזור ויחד את הדבר הגשמי עם האור האלוקי השוכן בתוכו, ויגלה שכל מציאותו של הדבר

². ובענין זה כתב רבינו לקמן (פר' ויגש): והנה כללא דמלתא מענין ההעלאה הוא שצריך האדם להתבונן על כל המזדמן לפניו שגם בו נמצא שמץ מנהו מאותו הדבר אם טוב ואם רע ואחר שמצא מין את מינו וניעור, לכן צריך תיכף להתקשר בו ית' מעין המאורע שנזדמן לפניו בשומו

הגשמי הוא על ידי החכמה האלוקית השופעת בו ומחיה אותו באופן תמידי, וכדברי חזוהר (אחרי מות נט ע"ב)²⁴ במעשה שבאו החברים לבקש מרשב"י על הגשמים שנגעצרו, ואמר שם רשב"י ותוכן דבריו המה, הלא כי אין היחוד שלם פנים בפנים על כן נעצר השפע, ולא זו משם עד שגרים יחוד שלם בדביקות תורתו, וחזרו הגשמים לירד, כי היחוד נעשה על ידי הדביקות בתורה עד שנגעשה גופו מאוחד עם התורה כדלהלן, עיין שם צחות לשון חזוהר.

החיות ששבריאיה היא חכמת התורה שיורדת ומשתלשלת עד גוף האדם עצמו וכאשר מבטל עצמו לרצון התורה נעשה גופו תורה

והנה ענין יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הביננו הכתוב באמרו קודם החטא אדם הראשון (בראשית ב כה) 'יהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו' שהיו דבוקים ומאוחדים באלוקות ולא הרגישו עצמם כמציאות גשמית נפרדת על כן לא היה להם בושש²⁵,

אל לבו הלא ה' זו ואין דבר בלתו כמאמר (תהלים קג, יט) 'ומלכותו בכל משלה', כי המלכות הוא המושל בכל ומחיה הכל (עי' זוהר ויצא קמט ע"ב) וע"י ההתקשרות בו ית' מתעלה עם המלכות אל היסוד שהוא ההתקשרות, והוא, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה לעלות כידוע מצדיק יסוד עולם (משלי י, כה).

²⁴ זה לשון חזוהר: תניא אמר רבי יוסי, זמנא חדא, הוה צריכא עלמא למטרא, אתו לקמיה דרבי שמעון, רבי ייסא ורבי חזקיה ושאר חברייא. אשכחוהו דהוה אזיל למחמי, לרבי פנחס בן יאיר, הוא ורבי אלעזר בריה. כיון דחמא לון, פתח ואמר, (תהלים קלג, א) 'שיר המעלות הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד', מאי 'שבת אחים גם יחד' -[שנינו שאמר רבי יוסי, פעם אחת היה צריך העולם למטר, באו לפני רבי שמעון רבי ייסא ורבי חזקיה ושאר החברים. מצאוהו שהיה הולך לראות את רבי פנחס בן יאיר, כתוב מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מהו 'שבת אחים גם יחד']²⁵.

כמה דאת אמר, ופניהם איש אל אחיו, בשעתא דהוו חד בחד משגיחין אנפין באנפין, כתיב, מה טוב ומה נעים. וכד מהדר דכורא אנפוי מן נוקבא, ווי לעלמא. והשתא חמינא, דאתון אתיתון, על דכורא לא שריא בנוקבא, אמר, אי לודא אתיתון גבאי תיבו. דהאי יומא אסתכלנא, דיתתרון כלא למשרי אנפין באנפין -[כמו שנאמר ופניהם איש אל אחיו. בשעה שהיו אחד עם אחד, משגיחים פנים בפנים, כתוב מה טוב ומה נעים. וכשהזכר מחזיר פניו מן הנקבה - אוי לעולם. ועכשו ראיתי שאתם באתם על שהזכר לא שורה עם הנקבה. אמר, אם לשם זה באתם אלי - שבו, שהרי היום הסתכלתי, שיחזר הכל פנים בפנים לשרות].

²⁵ וכל אחד יכול לחזור אל הדביקות ההיא של קודם החטא על ידי שחוזר ועולה לדרגות עליונות של קודם הבריאה, ושם אין האדם מציאות כלל והוא מבוטל לגמרי אל החיות האלוקית. והרי זה כאדם החוזר ומתעלם ברחם אמו כעובר שטרם נולד. וכל זה נעשה על ידי כוונת המקוה שמתבטל במים כמו שנכנס לרחם הבינה ועולה למקום שלמעלה מהמידות, טרם כל יציר נוצר, ושם אין בושש, כעובר במעי אמו שאינו בוש בכך שאין מכוסה בבגדים, כי אינו

ואחר כך לאחר שהטאו ונתבטלו היחוד, כתיב ביה **וידעו כי ערומים הם ויעש ה' להם מלבושים כתנות עור** שהיתה להם בושם מעצם הירידה וההשפלה להיות גופני נפרד, ועל כן עשה להם השי"ת עור גשמי להסתירם. והעומק בזה, כי היחוד שייך רק כשאין שום חוצץ באמצעי, וכל זמן שלא הרגישו עצמם כמציאות, הכירו את כל הבריאה כמציאות אלוקית באחדות מוחלטת ללא פירוד, אך כיון שהאדם נעשה כמציאות לעצמו אין כאן יהוד שלם, וכיון שאינו ביהוד ודביקות עם הבורא מיד יכול להתייחד ה"ו עם כוחות ההסתר והקליפות, ועל כן צריך לכסות עצמו מהחיצונים.

והענין הוא על פי מאמר (שם שם ז) **ויהי האדם לנפש חיה ופירש רש"י ז"ל**, בזה הלשון: **'לנפש חיה' - אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן**, שנתוסף בו דעה ודיבור, **ענין שם, ופירושו הדברים הוא, כי החיות שבאדם הוא כללות אחת עם החיות שבכל הנבראים כולן אשר ככל פדר הבריאה, מסופה המעשה עד המחשבה תחילה, שהחיות הזאת הוא כל התורה כולה המחיה את כל הבריאה.**

ודבר זה שהתורה הרוחנית העליונה יורדת עד לגוף האדם הגשמי, הוא ענין יחוד קוב"ה ושכינתיה, כאמרם ז"ל (ב"ר א ב) **הסתכל בתורה וברא עלמא**, שהחכמה האלוקית שהיא התורה, השתלשלו ממנה כל העולמות מרישא עד סיפא עד הבריאה הגשמית, ונמצא שהכל הוא עצם התורה, וכל אחד מהנבראים יש לו חלק פרטי מתוך החיות הכללית של התורה שממנה נוצרו העולמות, אך האדם הוא כללות החיות שבכולם, וא"כ הגופים הגשמיים של אדם הן הן גופי תורה, וזאת בתנאי אם כל דרכיו יכונו הכון לקראת ה', כי באם מתנהג ככל פעולותיו ותנועות גופו על פי התורה, נמצא שהתנועות החיצוניות של הגוף מתאחדות עם החיות הפנימית שבכל הבריאה שהיא מציאות התורה הרוחנית.

ומעתה אין שום בושם כגוף ערום, אחר שהוא גוף התורה, אם כל מעשיו לשם שמים, אזי כל מציאותו הגופנית היא תורה, ואינו צריך לבוש וכיסוי, אם אמנם נאמר (שה"ש ז ב) **'המוקי יריכיד'** ודרשו הו"ל (מו"ק טז ע"א) **מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר**, ונמצא שהתורה צריכה גוף להסתתר על ידה, כדרך הנשמה והחיות הפנימית שהם מוסתרים²²,

מרגיש עצמו למציאות אלא בטל לאמו, כמאמר (ב"ק עח ע"ב) **'עובר ירך אמו'**. וכן הנכנס למי המקוה מתעלם ומתבטל בבחינת בינה שהיא שם אהי"ה, שהוא המקום הנעלם של הרצון העליון קודם שנברא העולם בבחינת 'אהי"ה' דהיינו אנא זמין לאולדא, ומתבטל שם ואחר כך יוצא כאילו נברא ונולד מחדש.

²². ראה בענין זה לקמן (פר' כי תצא) בזה הלשון: כידוע (תענית ח ע"ב) שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין במקום דלא שלטא ביה עין לא ראתה אלהים וזולתו יעשה למחכה לו, שכל עיקר השראת הקליפה ודינים הוא ההתגלות וכל היותר יותר, כענין לוחות הראשונות נתנו ברעש ונשתברו (תנחומא כי תשא לא ע"א). וזהו (בראשית מב, א) **'למה תתראו'**, וזהו

הרי הגוף מסתיר את התורה לחיותה בתוכו והיה בהם, ואין צריך שגם הגוף יהא עליו כיסוי והסתור, מאחר והגוף עצמו הוא הלבוש שעל התורה, ונעשה עצם מעצמו של התורה עד שנחשב לבחינת 'גופי תורה', ולא כדבר חיצוני העומד חוץ למציאות התורה.

מה שאין בן אחר החטא שהגוף היה נפרד ונתגשם כמציאות לעצמו ואינו עצם אחד עם התורה, אזי כתיב בהו 'וידעו כי ערומים הם וגו' ויעש ה' להם כתנות עור¹ שהם לבושים, והטעם לכך, להיות שכל התורה היתה צריכה להתגשם על דרך הגוף במצות גשמיים, כי עד כה היה עיקר הגוף הנפש החיונית שבתוכו שהוא לבוש אל התורה², ועכשיו שהגוף נתפרד לעצמו ועיקר הגוף נחשב הבשר הגשמי והעור שעליו הנותן לו מציאות, ועל ידי זה נדמית גם הבריאה כמציאות גשמית נפרדת ולא ניכר שעיקר מהותה היא מציאות החכמה האלוקית המחיה אותה, על כן ניתנו המצוות בדברים גשמיים הראויים אל הגוף, כי המצוות רוחניות בשורשם (כמבואר בפר' נח), וכיון שהאדם נעשה גשמי היתה גם התורה צריכה להיות בלבוש גשמי, וכיון שגוף האדם אינו לבוש אל התורה היו התורה והמצוות צריכים עוד ללבושים, כמאמר (משלי בז כו) 'כבשים ללבושך' שצריך לכבוש ולהסתיר פנימיות רוחניות התורה בהסתרת תחת לבושך הגשמיים³, להיות התורה צריכה להיות כסתור כירך. וכל זה לאחר שנתגשמו ונפרדו הגופים לאחר חטא עץ הדעת, אבל גופים שהן הן גופי תורה, שאין להן כל רצון עבור הגדלת מציאותם אלא כל השקם ורצונם לכמל רצונם לרצון התורה⁴, בבחינת 'קולע אל השערה ולא יחטא' (ע"פ שופטים כ, טז), הנה זה הוא

¹ (ישעי' סו, כד) 'והיו דיראון לכל בשר', ולכן נקראים חצונים לשון חיצונית ויצר הרע בהתגלות, והקב"ה נקרא סתרו של עולם פנימית רה"י (הקדמת ת"ז יב ע"א), והתורה נקראת (מו"ק טז. עה"פ שה"ש ז, ב) חמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף ד"ת, וזהו (קידושין ל ע"א) אם פגע בך וכו' משכהו לבית המדרש שהיא התורה לחסות בסתר.

² ראה מה שכתב רבינו במכתב (מכתב ח) וזה לשונו: והיות ידוע שהגוף הוא גשם כלה, ולא נקרא אדם אלא הנפש והגוף הוא בשר אדם, כמאמר (שמות ל, לב) על בשר אדם לא ייסך, והנפש הוא החיות שבגוף והיא יש לה התקשרות עם הרוחניות מעולם לעולם עד מקום מחצב הנשמות ולמעלה למעלה עד אין סוף ב"ה.

³ כמו שדרשו חז"ל (חגיגה יג.): 'כבשים ללבושך' דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך.

⁴ ראה לקמן (פר' קרח): וכל האהבות ויראות ה' אשר ידמה האדם בנפשו בלתי עברו המעבר, הלא זה בודאי שקר ענה בנפשו בעצמו וקנינים המדומים הם בנפשו מהתעוררות מדותיו הגשמיים כי ברע הוא מעץ הדעת טוב ורע, ורחוק הוא מה', וכל מעשה המצות הכל הוא אינו אלא גדלות להיות לו לשם ולתהלה ולקבל פרס, על דרך משל מי שיש לו מעלה, בודאי רחוק הוא מהמלך, מפני שכל מי שהוא עם המלך יחד כלום חסר לו ואין צריך לו שום דבר, דרך משל עשירות למה לי כלום חסר וכו', תחבולות ערי בצורות ושמירה מעולה למה לי, הרי שמור הוא. חכמה מלאכה למה לי כנ"ל, נמצא ממילא מוכרח ומובן מי שהוא בעל מעלה שיש לו אותו מעלה

יחוד קוב"ה ושכינתיה, שרוחניות התורה נתאחד עם הגוף הגשמי להיות לאחדים, ועל כן גם ברוש לא יבוש גם הכלם לא ידע (ע"פ ירמ' ה' יב).

ההבדל בין עבד החפץ לברוח מאדונו לעבד בן שפחת אדונו שאינו רוצה לברוח ומשועבד בכל מהותו ומציאותו

והנה לפי זה, מעין המאורע בעולם שנעשה פגם וחסרון בענין אחד מסויים, ידע איניש בנפשיה איך הוא נגד ה' בענין ההוא, ולבבו יבין ושב ורפא לו, שהרי כל העולם כולו הנה הוא בעצמו, שהרי האדם הוא חיות כל הבריאה, ובשבילו נברא העולם ומתקיים ומתנהג לפי דרכו. ואם כן דומה האדם כדרך העבד שכל טוב אדונו בידו, ובורח מאדונו באחד מכל מקומות ממשלתו, והנה זה בלתי אפשרי לברוח מן האדון, שהרי בכל מקום מדרך כף רגלו של העבד הבורח הרי ממשלת אדונו שם והוא נמצא ועומד תחת שעבודו של האדון, ולא זו בלבד, אלא באמרו כי בורח הוא, מייסרים אותו שם, וגם לאחר שיחזור אל אדונו, שם שמים לו חוק ומשפט לנסותו לדעת את אשר בלבבו ולבדוק את נאמנותו אולי יחזור לסורו וירצה לברוח שוב. וכן הוא עבודת האדם, אשר בכל אשר יפנה הוא בטל תחת ממשלת אדון העולמים, ואם רוצה להיות בפירוד ולהגדיל מציאותו בכחינת עבד כי ימלך, מייסרים אותו למען ישוב אל היחוד לדעת שאין עוד מלבדו.

אבל מדרך עבד שהוא בן שפחת אדונו, שהעבד הזה הוא יליד בית אדונו, בודאי לא יברח ממנו ועבדו לעולם, מהמת חיותו עבדו מיום הולדו, ומעולם לא טעם את טעם החירות ולא יחפוץ לשאוף צל, וגם מעשה אבותיו בידו, שרואה את אמו שהיא שפחת אדונו ואין לה מציאות וממשלה לעצמה, אלא משועבדת היא תחת ממשלת האדון וכל מציאותה היא לעשות רצון אדוניה, הנה עבד כזה הבטוח שלא יברח אינו צריך לשום נסיונות ומשפטים¹².

בודאי רחוק הוא מן המלך שהמעלה נקרא מעלה אצלו ויש לו, כי בהתקרבו אל המלך ממש שאין לו אותה מעלה כי למה היא לו, אבל סכנה עצומה היא פן ואולי לא יבטל רצונו חיש ומהר לעשות רצון המלך ויתחייב בנפשו, אם לא שידוע בעצמו ואמיתת לבבו שלם ברצון גמור ומסירת נפשו לעשות רצון המלך תיכף קולע אל השערה ולא יחטא אז יכול להיות עמו תמיד בעת שמחתו ופחדתו כי בטוח הוא בעצמו ולאיש אשר אלה לו מגלה לו המלך מסתוריו וכל עניניו.

¹². ואומרים בדרך צחות שזהו ההבדל בין חסיד למתנגד, כי שניהם אומרים את הפסוק (תהלים קלט, ז-ח) "אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך", והחילוק ביניהם הוא רק באיזה ניגון הוא נאמר, כי החסיד מתענג בקירבת ה', ושמח שבכל צד שלא יפנה נמצא שם מציאותו יתברך, אי אפשר לברוח ממנו כי מלא כל הארץ כבודו, גם אם יעלה השמימה - נמצא שם כבודו יתברך, וגם אם יציע את השאול עבורו בעומק עמקים -

וזה מה שאמר דוד המלך ע"ה 'אני עבדך בן אמתך' שהוא עבד בן שפחה אדוני ויליד בית אדוני, לבן 'פתחת למוסרי'¹² שיפתח ויתיר מעליו את הנסיונות והמשפמים, שהרי המוסרות הם נעשים כדי שלא יברח העבד, ואם האדון הוא כמותה שלא יברח, המוסרות למה, הרי אין בהם תועלת.

האדם נעשה מאוחד עם התורה על ידי שלוש דברים: יראה ע"י הגוף, אהבה ע"י הנשמה, והתקשרות באמונה פשוטה שלמעלה מההשגה

והנה לפי האמור נמצא כי גוף הכמותה שלא יברח, כי משועבד במציאותו ובטל ברצונו לרצון הבורא, הנה הוא גוף התורה, כי התורה ונפשו מאוחדים כאחד, וזהו יחוד קוב"ה ושכינתיה. ובמה יהא היחוד הזה, בשלושה דברים: ביראה שהגוף החיצוני מתעורר להרגיש לפניו את נוכחות הבורא ית' כאילו עומד לנגדו תמיד, ואהבה שהנשמה הפנימית מתעוררת להימשך ולהתכלל ולהתאחד עם הבורא ית', והתקשרות בקונו באמונה שלמעלה מהרגשת הלב וידיעת השכל אלא חיבור בעצם¹³, ששלושה יסודות אלו הוא הדיביקות התמידי, וזהו האופן שהגוף יהיה משועבד בעצם תחת ממשלת אדוניו עד שנעשה גופו תורה.

ולאחר שידענו שלושה יסודות הללו, יובן שזהו אמרם ז"ל 'שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו', פירוש שיאיר אותם בתוך גופו הנקרא 'ביתו' שהוא משכן הנפש, כדי לעשותו ליגופו תורה. ואמרם 'ערב שבת' פירוש שעל ידי כך יהיה הכנה לשבת, שהשבת הוא שמה דקוב"ה (וזהו יתרו פה ע"ב), היינו שיבוא לדרגת יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, שהגוף יתאחד עם החיות הכללית של הבריאה הנקראת 'תורה', על דרך יחוד קודשא בריך הוא' שהוא האור האלוקי המופשט היורד לשכון בתוך 'שכינתיה' בהתגלות בתוך הגשמיים.

ואמרם 'עם השיבה' פירוש כשמגיע איזה השכות השכל, באותה שעה צריך האדם לומר אל ביתו, היינו אל גופו, את שלושת הדברים דלהלן שהם: יראה, אהבה, התקשרות, וכפי שמפרש והולך:

¹² ימצא שם את מציאותו יתברך. אבל מתנגד אומר, רבונו של עולם, אי אפשר לברוח ממך, להיכן שאני בורח - אתה נמצא שם, למעלה ולמטה - אין יכולת לברוח ממך.

¹³ וכך פירש רש"י: 'עבדך בן אמתך' - אינו דומה תרבות עבד הלקוח מן השוק לילוד משפחה שבבית. 'פתחת למוסרי' - התרתה מעל צוארי מוסרות ומוטות.

¹⁴ כמבואר לעיל סוף פר' חיי שרה.

ואמרם 'עשרתם' פירוש יראה דהיינו בחינת 'מלכות' הנקרא מעשר כידוע לפי שהיא הספירה העשירית (עין ת"ז תי"ז לא. ולעיל סוף פר' חיי שרה), שעל ידי זה נאחו הגוף שהוא הדרגה התחתונה הנקראת 'מלכות'^א ביראת הכורא, גם בתוך החשיכה בלי הרגשת אור הדביקות^ב.

ואמרם 'ערכתם' פירוש אהבה המערב שנים לאחד, כי כל יהוד של שני דברים הוא על ידי אהבה, שכן 'אהבה' גימטריא 'אחד', ועל ידי האהבה מתאחדת הנשמה עם קונה בבחינת 'עירוב'.

ואמרם 'הדליקו את הנר' פירוש התקשרות ודביקות האלוקית שלמעלה מהרגשת הלב והשגת השכל, בדרך האור הפשוט המתקשר בפתילה שהוא מידות האדם על ידי השמן שהוא החכמה וההשגה^ג כמאמר (קהלת ט ח) 'זשמן על ראשך אל יחסר', והיינו שהשגת החכמה והתעוררות הלב מביאים את האדם לידי דביקות פשוטה באמונה תמימה שלמעלה מההשגה.

^א. זה לשון התיקונים: אתמר (עי' דברים יח, ד) 'ראשית מעשר דגנך', ודא מלכות דאיהו מעשר, ואיהו עשירית לעשר ספירות, ובגינה מעשרין, ומוץ ותבן דאינון לבושיין [-]נאמר 'ראשית מעשר דגנך', וזו מלכות שהיא מעשר, והיא עשירית לעשר ספירות].

^ב. כדאיתא בספרי התולדות: "שמעתי ממורי בעניין כל הנוטל מלכות לבד, כי כל הדברים הניכרין נקרא מלכות, ושאינו מושג הוא למעלה מן המלכות".

^ג. וזהו כפי המבואר בדרך הדביקות של הבעש"ט (ראה בהרחבה בספר 'אור שבעת הימים') שצריך תחילה 'יראה' ואחר כך 'אהבה' ואחריהם עצם ה'דביקות' האלוקית על ידי דביקות בעצם האות הפשוטה.

^ד. כי האש עולה על ידי שלושה דברים שהם: כלי, פתילה, שמן. וכן עולה אש הדביקות האלוקית על ידי שלושה דברים: הכלי שהוא המעשה הגשמי, הפתילה שהיא התעוררות מידות הלב, והשמן שהיא השגת החכמה, ועל ידי שלשתם עולה אש הדביקות שלמעלה מהשגת החכמה והרגשת הלב, אלא דביקות נעלמת באמונה פשוטה, וכמו שכתב רבינו (פר' ויקהל פקודי): "ובאמת שאין שום השגה משגת ותופסת הדביקות האמיתי באין סוף בשום שכל כל שכן בהרגשה ותענוג, ממילא מובן שכל הרגשת היראה או אהבה או תענוג הדביקות והרגשת עניני כל אדם כוזב, כי 'לא ברעש ה'" (מ"א יט, יא), אבל הדביקות האמיתי אחר המורגש הוא השאינו מורגש בשום תפיסה, והראיה כי 'לא יראני האדם וחי' (שמות לג, כ), כי אם ע"י האמונה בלי שום הרגשה, שהוא ענין בטול המציאות שאי אפשר לעמוד עליו בעצמו וכ"ש להבין ולהשכיל לאחרים".

וזהו אמרם ז"ל (שבת לד ע"א) 'צריך לממרינהו בניחותא'. פירוש שצריך לפתות הגוף בנחת^ל, להגיעו למרות אלו, שגם היראה צריכה להיות בפנימיות ובניחותא ולא להכריח היראה בסערה והיצוניות, אלא יש להאיר אל הגוף ולפתות אותו שיחפוץ וירצה שיעשה גוף התורה ויהוד קודשא בריך הוא ושכינתיה.

הצדיק הוא בריח התיכון המבריח מהקצה העליון עד קצה התחתון

והנה האדם שאמר שבשבילו נברא העולם, שמגיע להכרה שהעולם נברא על ידי חיות הנמשכת מוחכמות התורה העליונה, ומשתלשלת עד חיות האדם עצמו, ונמצא שהוא עצם מציאות כל הבריאה, והכל מתנהג על ידו, אם ליהוד או פירוד, וכן בהכרה זו הוא מתנהג לפי דרך הנהגתו שהושב תמיד שעומד לפני ה'^ל, ומעין המאורע המתרחש בעולם מביין החסרון שבעצמו, שיודע שהכל תלוי בו ובשבילו נברא העולם, ורואה [היינו שמשתדל] לשוב עד ה' כדי להחזיר היהוד של קוב"ה ושכינתיה פנים בפנים, הוא הנקרא 'צדיק יסוד עולם' שהוא יסוד שכל העולם תלוי עליו והוא המקשר כל העולמות והם מתנהגים על ידו, ומידת היסוד עומדת בקו האמצעי, ששורשה בכתר עליון שורש כל השרשים וסופה יורדת עד עמקי תהומות במלכות דעשיה, ועל כן נקרא 'בריה התיכון המבריה מקצה אל קצה' (ע"פ שמות כו כח) היינו בקו האמצעי שמקשר כל הדרגות כאחד, מרישא דכל דרגין עד סיפא דכל דרגין.

^ל. כמו שכתב רבינו (פר' ויקהל פקודי): "להיות ידוע שהגוף הוא חומר עכור ואינו מסכים לעשות כהתחייבות השכל כי אם ע"י פתויי משיגי הגוף, שהם יראת עונש או שכר עוה"ב או נחת רוח ותענוג שמרגיש בעבודתו ואהבתו את ה'".

^ל. ומטי משמיה דהרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע שהפגם הגדול ביותר של איש ישראל הוא כששוכח שהוא בן המלך. כי אילו היה זוכר תמיד כי בן מלך הוא, אזי כל מעשיו והנהגתו היו באופן נעלה למאוד. וכאשר יקח אדם לעצמו שעה ביום שירגיש בה ויתנהג בה כאילו בן מלך הוא, אין ספק שכל הנהגתו תהא שונה ונעלית יותר.

ומסופר על הגר"ש וואזנר זצ"ל בעל שבט הלוי ששהה פעם בעיירה אחת לצורך מנוחה, ולא היה שם מה לקנות אלא עיסה ממולאת במיני ירקות ומיני חמיצה [פיתה פלאפל], והביא לו הגבאי את המאכל ההוא, ופתח הגר"ש וואזנר את המאכל והוציא את הירקות ואת החמוצים וסידר אותם לפניו על הקערה, ואכל כל דבר לחוד עם מזלג בידו, ולא כנהוג בנגיסת המאכל בדרך רעבתנות. וכל זאת משום שהתנהג תמיד כמו בן מלך.

ובאמת אדם שאין מקפיד על הבושת באכילתו פסול לעדות (רמב"ם הל' עדות פ"א ה"ה) וכמו שפירש רש"י (קידושין מ:): שאינו מן הישוב ואינו בגדר אדם.

זקו האמצעי המקשר הכל יהדיו הוא הנקרא 'עקב' כמאמר (מכ"ה ז כ) 'תתן אמת ליעקב', כי אמת הוא המבריה כידוע, שהרי אותיות 'אמת' הן ראש תוך סוף של האותיות¹⁷, וכמאמר (תהלים פ"ה יב) 'אמת מארץ תצמח', וכן מאמר (דניאל ח יב) 'זתשלך אמת ארצה', שהאמת נעוצה בראש כל המדריגות וסופה יורדת עד הארץ התחתונה, ועל ידה אפשר לרומם ולהעלות אפילו המדריגה והמידה הפחותה ביותר כמו שהביא התולדות 'בשם הבעש"ט'¹⁸, שאות 'א' היא הקרובה ביותר לאלוקות ואות 'ת' היא הרחוקה ביותר, ועל ידי 'אמת' אפשר להעלות מאות 'ת' עד לאות 'א', כי אפילו בכל הארציות והדרגות התחתונות ביותר, האמת שבקו האמצעי מבריה ומקשר אל השרש, שמידת האמת היא מדת יעקב שבקו האמצעי.

יעקב אבינו הוא הקו האמצעי אשר נצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומייחד הכל לאחדים וכולל את כל הבריאה

וזהו אמרם ז"ל 'סולם מוצב ארצה וכו' וראשו מגיע השמימה וכו' סולם זה סיני, פירוש שנגלה ליעקב סולם הרומז על התורה שניתנה בהר סיני, והוא מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מבריה מן הקצה אל הקצה. ואמרם 'מלאכי אלהים - אלו משה ואהרן' פירוש הצדיקים, כי הצדיקים גמורים שהם בבחינת 'צדיק יסוד עולם', על ידי שנדבקים ומתבטלים אל התורה שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה, הנה גופם הן הן גופי תורה וסולם המבריה מן הארץ הגשמית התחתונה עד לרקיע העליון.

והמשיך הכתוב ואמר 'זהנה ה' נצב עליו, ודאי ה', כלומר ה' דווקא, הוא ולא אחר, כי לאדם כיוצא בו כמו יעקב אבינו אשר גופו מאוחד עם התורה, אין לו בעולמו בלתי ה' לבדו הבורא. וכן נדרש 'עליו ודאי', היינו על אדם זה דווקא, כי הוא הנברא בעולם לבדו, שכל יהוד בעולם יש בו דבר מסויים וקשר פרטי שהקב"ה נמצא עליו בפרטות¹⁹ וכל העולם נברא בשבילו.

¹⁷. אות אל"ף היא בתחילת כ"ב אותיות התורה, אות מ"ם היא באמצע האותיות, ואות תי"ו היא בסוף האותיות.

¹⁸. ראה בסוף ספר 'תולדות יעקב יוסף' בזה הלשון: כי אות 'א' הוא סוד פלא, ונתלבש באות ב' שהוא ב' אלפין, וכן באות ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין, וכל מה שנתרחק האות נרחק מהחיות ונתלבש בקליפות, עד מלכות שבמלכות ששם מחשבות רעות וזרות וכו'.

¹⁹. כמאמר הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע על הפסוק (תהלים קל"ה ה) 'כי אני ידעתי כי גדול ה', והקשה וכי מי אינו יודע את גדלו של ה', ומהו 'כי אני ידעתי', ואמר לתרץ שאינו דומה ידיעת אחד לחברו וכל אחד יש לו את ידיעתו המיוחדת דווקא לו, כי האיני שלי, אינו האיני של אחר.

ומאמר (בראשית כח יג) 'אני אלהי אברהם ואלהי יצחק' מתייחס גם כן באדם כיוצא בו, כמו יעקב אבינו, שאביו ואביו אביו כבר היו משועבדים לעבודת הכורא ית', כעבד הכטוח שלא יברה, כמאמר דוד 'אני עבדך בן אמתך' כנזכר לעיל, שדוד המלך ע"ה היה כעבד בן שפחת אדונו, שאין חשש שמא יברה.

ומאמר (שם) 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה' ודרשו חז"ל (חולין צא ע"ב) שקיפל את כל הארץ תחתיו, כי כל הבריאה כולה מקופלת ועומדת תחת יעקב אבינו שבשבילו נברא העולם, ודאי כן הוא, שהרי כל העולם מתנהג בדרך הנהגתו^ט.

יעקב נטל את האבנים הרומז על הפירוד וחיבר אותם בשורשם לאבן אחת

והנה האבנים, ידוע הוא בספר יצירה (פ"ד מט"ז) שהאותיות נקראים אבנים, כמאמר 'שתי אבנים בונים שתי בתים, שלשה אבנים בונים ששה בתים' כי אות אחת אי אפשר לבנות ממנה תיבה, אבל שתי אותיות אפשר לצרף מהן שתי תיבות, כמו 'אב' ו'בא', ושלוש אותיות אפשר לצרפן לשש תיבות, כגון אבג באג בגא גאב גבא, (ועיין עוד ת"ז ת' כ"א סב).

ועל כן נקרא כל מציאות בשם 'אבנים', גם התורה נקראת 'לוחות אבנים' (שמות לד א), וגם היצר הרע נקרא 'אבן נגף' (ישעי' ח יד) וכן נקרא 'לב האבן' (יחזקאל לו ב), וכמוכא במדרש (ויק"ר לה ד) 'יבא אבן שהוא לב האבן דהיינו היצר הרע^ט, וישמור את התורה שהיא נקרא אבן, אבל החבדל ביניהם הוא, שאבני היצר הרע המה רבים ונפרדים, מה שאין כן התורה הוא אחדות הפשוט ויחוד קב"ה ושכינתיה.

והנה יעקב לקח 'מאבני המקום' שנטל את ענין אותיות התורה המאחדות לאבן אחת, ושימם על לבו ומוחו, שהוא פירוש 'מראשותיו', וכתוב בתריה 'וישכב במקום החוה' ותיבת 'ישכב' היא אותיות 'יש כ"ב'^{טא}, והפירוש בזה מובא ומבואר (עיין ת"ז ת' ע קלב ע"ב) שהיא צירוף כ"ב אותיות שהם האבנים שהם החיות של כל העולם, שהרי הכל נבראו באותיות כידוע^{טב} כי כ"ב אותיות התורה הם שורש רוחניות הבריאה, שהרי אי

^ט. עד כאן בספר 'פרי הארץ', והסיום הוא מספר 'פרי עץ'.

^{טב}. כמאמר (יחזקאל יא, יט) 'והסירותי לב האבן מבשרם, ונתתי להם לב בשר'.

^{טא}. כדאיתא (זה"ק רע"מ פנחס רלט): 'וישכב במקום החוה' אם 'יש כ"ב' אותיות דאורייתא.

^{טב}. דכתיב (תהלים לג, ו) 'בדבר ה' שמים נעשו'.

אפשר להרהר במחשבות מופשטות אלא על ידי הגבלתן שהיא צורת האותיות העליונות²⁰, ומהם נשתלשל כל פרט בכריאה על ידי צירופים ותמורות²¹, כמאמר (ישעיה מו ז) 'כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו' ומכאן שהכריאה כולה נוצרה על ידי שמותיו יתברך שהם האותיות. וכל המאורעות וכל הגשמים ואפילו כל התאורות, הכל נבראו בזי"ן ימי הבנין שהם מדותיו ית' הנקראים 'אבנים', אלא שיש אבני יהוד ויש אבני פירוד.

לכן לאחר שראה יעקב שהכל אותיות שמותיו ומידותיו יתברך, כתיב ביה זיקין יעקב משנתו ויאמר אבן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי וכו' מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וכו' (בראשית כח טז-יז). ואחר שלקח מאבני המקום הנפרדות וישימם מראשותיו להתכונן כמוהו ולהבין ששורשם אחד, הבין שהכל הם שמותיו של הקב"ה ויהוד קרב"ה ושכינתיה, לכן זיקה את האבן כתיב, 'אבן' לשון יחיד, שצירף כל האבנים הנפרדות הרמוזות על כוחות היצר והפירוד ויחד אותם לאחדים על ידי שהבין שכל הנמצאים בעולם שורש אחד לעולם הוא כ"ב אותיות שמותיו יתברך.

²⁰. וכתב רבינו לקמן (פר' וישב): נקדים אמרם ז"ל (ב"ר א. ב), בראשית ברא בתורה שנקרא ראשית ומאמר (זוהר תרומה קסא ע"א) באורייתא ברא קוב"ה עלמא, הכל נאמר על האותיות (ויצא דף קמח ע"א) על מאמר (בראשית כח יא) 'וישכב במקום ההוא', פירוש יש כ"ב אותיות התורה ובכמה מקומות בזהר. ואינם אותיות הדבור שאפילו המחשבה שאינה שוקטת לעולם והחיות רצוא ושוב פושט צורה ולובש צורת אותיות אחרים, בכל מחשבה ומחשבה. ובלתי אותיות אי אפשר כי המה המגבילים החיות לצמצם בכדי אפשרית ההבנה, כי בלתי הצמצום אין שום השגה תופסת באין סוף בלי גבול.

²¹. וכתב בספר התניא (שער היחוד והאמונה פ"א): וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הזכיר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן ע"י צירופים וחילופי אותיו' המתגלגלות ברל"א שערים פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיוך החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקוב"ה כולא. חז.

יעקב אבינו התפלל שימשך אליו הנהגה שלמעלה ממידת הדין לתוך הנהגת הטבע

והנה בתפילה צריך האדם להפשיט ענין התפילה מדרך הטבע, כי בעיני בשר נדמה שהכל מתנהג על פי הטבע, וכאשר ניגש להתפלל צריך שיקח את הדבר שהוא מתפלל עליו ולהפרידו מכוחות הטבע ולהביאו למעלה מן הטבע, אל האחדות האלוהית, שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וכאשר מדבק הכל בשורש ומקור השפע משם יוכל להתברך כידוע.

וזהו שנאמר 'וידר יעקב נדר' וכו', כידוע שהנדר הוא בחיי המלך כמאמר רז"ל (וזהו פנחס רנה ע"ב)^מ, וענין 'חיי המלך' הוא אימא עילאה כידוע (ד"ח כי תשא נו ע"ב), לפי ששבע מידות דועיר אנפין נקראים 'מלך' שעל ידם מתנהג העולם, ו'בינה' שהיא מקור המידות בסוד אם הבנים הוא חיי המלך שנותנת חיות למלך שהוא ז"א (-זעיר אנפין) שהם זיו"ן ימי הבנין שעל ידם הוא סדר הטבע, ואימא עילאה הוא חי הטבע, לפי שהוא אם הטבע והיא למעלה מהטבע. וידוע כי 'הטבע' גימטריא 'אלהים' שהוא מדת הדין, וצריך לעלות ולהגיע לספירת בינה הנקרא אמא שעומדת למעלה ממידת הדין ושם נמתק הכל בשורשו. ויעקב כאשר ראה כל זה שהבריאה כולה היא אותיות וחיות אלוקות, הגיע למדריגה שלא רצה להתדבק במידות עצמן שעל ידן מתנהג העולם בדרך הטבע והדין, כי אם רצה לעלות למעלה מן הטבע אל בינה שהיא 'אמא' עילאה שהוא אם הטבע, ולכן עשה 'נדר' שהוא בחיי המלך, דהיינו באמא עילאה שהיא למעלה מן המלך ונותנת לו חיות.

וזה אמרו 'אם יהיה אלקים עמדי' ומנוקד אָם, פירוש כי האָם שלמעלה מהטבע יהיה מאיר בתוך הטבע, כי 'עמדי' פירוש במקום הטבע, וכל הנהגתו עמו יהיה נמשך מהמקום העליון שלמעלה מהטבע, ואז יתקיים 'ישמרני בדרך אשר אנכי הולך' וכו', וזהו 'יהיה ח' לי לאלקים' שכל מאורעות העולם וסדר הטבע הנמשכים משם 'אלהים', הכל יהיה שם 'חוי' ח' שלמעלה מהטבע, ברוך הוא וברוך שמו לעולם, אמן.

^מ. זה לשון הזוהר: ועוד אוקמוה, כל הנשבע - כאילו נשבע במלך עצמו, וכל הנודר - כאילו נודר בחיי המלך.

וכן אמרו (ספרי, פ' מטות פיסקא קג): מה הפרש בין נדרים לשבועות, בנדרים - כנודר בחיי המלך, בשבועות - כנשבע במלך עצמו.

שיעור בספה"ק
דגל מחנה אפרים

פרשת ויצא

יעקב אבינו חשב שיש הסתרה ונתגלה לו מציאות ה' בכל דבר

'זיקין יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי' (כה, טז). יש לומר דידוע שהגלות מכוונה בשם שינה והיינו הסתלקות והסתרת פנים של ה' חס ושלום, כמו שכתוב (דברים ל"א, י"ח) ואנכי הסתר אסתיר פני וגו' והגאולה הוא כשה' מגלה עצמו על ידי אור התורה על דרך 'התעוררי התעוררי כי בא אורך' היינו שיתעורר מן השינה כי בא אור התורה והתגלות ה' יתברך כביכול, והיינו שכבר לא תהיה הסתרה יותר, וזהו 'ואנכי הסתר אסתיר פני' היינו שאסתיר התורה והאור שלה שהוא כלול ב'אנכי', וממילא יהיה 'אסתיר פני' חס ושלום, כי הוא התגלות פניו כביכול על ידי אור התורה שמאיר למשתדלים בה.

וזהו 'אנכי ה' אלהיך' היינו 'אנכי' שהוא כללות כל התורה, הוא 'השם הוי"ה' ברוך הוא שהוא התגלות השם על ידי התגלות אור התורה, כי כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, כי השי"ת מגלה עצמו על ידי התורה.

והוא שמרמז הפסוק 'זיקין יעקב משנתו' היינו מן הגלות הנמשל לשינה כמו 'היינו כחולמים' (תהלים קכ"ז, א') והיקצה היינו שנתגלה השם הוי"ה ברוך הוא להוציאנו מהגלות, אז 'ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי', 'אנכי' היינו אור התורה הכלולה ב'אנכי', לא ידעתי שאוכל ליחד שהוא דעת על ידי התורה, מפני שהיה עד הנה בהסתרת פנים, אבל עתה נתגלה אור פניו על ידי אור תורתו והבין:

ולפי מהלך זה נמצא שיעקב אבינו ע"ה אמר, שאם היה יודע שמדובר כאן רק בהסתרה גרידא, לא היה יושן, כדברי רש"י 'אילו ידעתי לא ישנתי', כי חשב שיש בחינת שינה שהוא הסתלקות אור השי"ת, ואילו ידע שזה רק הסתרה היה עובד את ה' שם במצב ההוא, ולא ידע שיש 'אנכי' דהיינו גילוי שם הוי"ה, על דרך 'אנכי ה' אלקיך'.

יעקב אבינו לא ידע שהגאולה תהיה ע"י אש התורה

או יאמר על דרך דאיתא בתיקונים (תיקון כ"א נ"א א) 'זירא מלאך ה' אליו בלבת אש' דנבואה היתה בגילוי האש הזאת, כי בזה האש היה פורקנא קדמאה, וגם פורקנא בתרייתא לעתיד לבוא יהיה בלבת אש שתהא בזכות לימוד דאורייתא¹²⁰, כמו שרואים היום שנתפשט לימוד התורה כפי שלא היה כמעט מימות עולם, ודא יהיה גאולה שלימה שאין אחריה גלות.

וזהו שמרמזו 'זיקן יעקב משנתו' כמו ממשנתו¹²¹, היינו שהגאולה האחרונה יהיה בלבת אש דאורייתא, וזהו 'ואנכי לא ידעתי' היינו עד הנה לא ידעתי זה מן התורה שהוא 'אנכי כי פורקנא קדמאה היה בלבת אש דנבואה, והמשכיל יבין תן לחכם ויהכם עוד:

אצל יעקב נזכר לשון יחיד לפי שהוא מקושר בעולם האחדות

עוד יש לומר הטעם מדוע נזכר אצל עשו 'זיקראו' לשון רבים, ואצל יעקב 'זיקרא' לשון יחיד, מהמת שהשקר הוא בפרידה על דרך 'זנרגן מפריד אלופ' (משלי ט"ז, כ"ח) שמי שמתרעם על מידותיו יתברך מפריד עצמו מהאלוף היינו האחד שהוא אלופו של עולם¹²², כי מי שלא מוצא חן בעיניו איך שהקב"ה מתנהג עמו, אומר לו הקב"ה כביכול: תנהל עצמך לכד את חייך, ובכך מפריד עצמו מאחדותו יתברך. אבל מי שמבוטל להנהגת ה' ומייחד עצמו עם הקב"ה, הוא מקושר ומאוחד באלוקות. לכך נכתב אצל עשו 'זיקראו' לשון רבים הרומז על עולם הפירוד, לפי שהוא בפירוד שקר הנקרא עשו כנ"ל שהוא גורם פירוד חס ושלום. ואמת הוא להיפוך, שמקושר ומייחד באחדות גמור. לכך נכתב אצל יעקב שהוא אמת 'זיקרא' לשון יחיד הרומז על עולם האחדות:

¹²⁰ ויש לציין דברי האור החיים הק' (שמות כז כ): "ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה".

¹²¹ ראה במד"ר (סדר ויצא פס"ט ה') על הפסוק 'וייקץ יעקב משנתו', רבי יוחנן אמר 'ממשנתו'.

¹²² כלשון רש"י: 'זנרגן מפריד אלופ' - ע"י ריגונו ותרעומתו מפריד ממנו אלופו של עולם.

המדבק עצמו במידת האמת יכול לקרוא בשמו של הקב"ה

או יש לפרש 'זיקרא שמו יעקב', שהוא מרמז 'זיקרא שמו' של הקדוש ברוך הוא היינו מי הוא שיכול לקרוא את ה' יתברך ברוך הוא, 'יעקב' היינו מי שהוא ממדריגת אמת כמו שכתוב (תהלים קמ"ה, י"ח) 'קרוב ה' וגו' לכל אשר יקראוהו באמת, כי שמו של הקב"ה אמת, ומציאותו יתברך היא המציאות האמיתית היחידית שיש בעולם שהיא נצחית וקיימת לעד, וכל השאר הוא רק מציננו וביחסם לאחרים וכיוצ"ב ואינה מציאות של אמת לאמיתה, ורק המתדבק באמת ה' לעולם' והולך באמת בכל דרכיו, הוא הזוכה לקרוא את שמו של הקב"ה אשר הוא אמת ושמו אמת וחזתמו אמת, והבין:

הגלות נדמה כמו חלום

או יאמר ויקין יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ופירש רש"י שאם ידעתי לא ישנתי, על דרך הנ"ל שהגלות נמשל לחלום שהיא מציאות שאינה אמיתית¹² כמו שכתוב (תהלים קכ"ו, א') 'היינו כחולמים'.

והענין הוא, כמו בשעת השינה אדם רואה בחלום דברים המדומים שהם שקר כי ענין החלום הוא דבר המדומה ואינו אמת, כך הוא ענין הגלות בכלל דומה לשינה וחלום, שבזמן הגלות בלתי יודע מה הוא ענין האמת והתכלית האמיתי, והוא רק דברים המדומים שלכל אחד דומה לו שהוא אמת.

יש עומק נפלא בדברים אלו, כי האמת תהא נעדרת, ובזמנינו אין אנו יודעים את הדרך האמיתית איך לעבוד את ה', כי נסתם כל נבואה ואין הוזה ולא כהן, ונתרבו המחלוקות בישראל, ואין אדם יודע מה תפקידו האמתי בעולם, האם ללמוד ש"ס או להשקיע בתפילה או להתעסק בתעניות או שאר עבודות ה', או לשורר ולשפוך נפש לפני ה', כי ההושך יכסה ארץ ואינו אתנו עד מה. וכל אחד נדמה אצלו שהאמת נמצא איתו כפי הבנתו והשקפתו.

¹² ושמעתי השם האדמו"ר הרמ"מ מליובאוויטש שהיה אומר כן: הגלות היא חלום, והגאולה היא המציאות. ודפח"ח.

וכך ראוי לעובדו יתברך שמו, והגאולה הוא שה' יאיר עינים שהכל יראו מה הוא האמת הגמור, ויצאו מן הגלות שהוא השקר. כי אנו נמצאים בעולם השקר, כאשר ענייני העולם נחשבים כדבר יקר, ואילו העבודה הרוחנית נאמר בה האמת תהא נעדרת. ולעתיד לבוא נתעורר מהחלום המדומה ונבין מהי האמת לאמיתה, וכפי שאומרים בשם הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע שמושיח יגלה לכל אחד מה תפקידו עלי אדמות, וזהו ממש כדברי ה'הדגל' הללו.

וכן הוא בפרט אצל כל אדם ואדם בסוד 'קרבה אל נפשי גאלה' (תהלים ס"ט, י"ט) כדברי הבעש"ט שהגאולה הכללית מורכבת מגאולות רבות של האדם הפרטי, וכל גאולה פרטית מקרבת את הגאולה הכללית, כדמיון החלום, כאשר הוא חס ושלום מוטבע בשקר הוא בגלות שדומה לשינה וחלום, שהוא דמיון ושקר, ועל ידה חי האדם בתוך גלות פרטית, וכשה' יתברך עוזר לו שהוא מזכר רעיוני ומחשבותיו בקדושה ובטהרה שלא ישוטט מחשבתו בשום דבר בלתי לה' לבדו ונכנס בגדר האמת אז הוא יותא מגלות פרטית לגאולה פרטית וזוכה לבחינת הוי"ה ברוך הוא שהוא אספקלריא דנהרא באור זך ומצוהצה בלי שום תערובות וכל חלומותיו אמת וכל מה שרואה הוא אמת וכל שהוא אמת רואה, והוא מחמת שיצא מן הגלות ומן השקר רק כל פעולותיו הם לאמיתות:

וזה יש לומר שמרומז בפסוק 'ויקין יעקב משנתו' היינו בשח' יתברך עוזר לו שהקין מן השינה והשקר וזוכה למדרגת אמת בחינת אמת על דרך 'אתן אמת ליעקב' (מיכה ז, כ') אז ויאמר אכן יש ה' במקום הזה שזוכה להוי"ה אספקלריא דנהרא כנ"ל, 'ואנכי לא ידעתי' מזה היינו שיש מדרגה גדולה אמת כזה שאם ידעתי לא ישנתי פירוש שאם הייתי יודע כבר מזה המדרגה לא ישנתי, היינו מעולם לא הייתי נופל כלל לבחינת שינה ושקר כלל רק שלא ידע עדיין מזה האמת וכו' כל הענין יבואר על דרך זה שהכוונה על היפש האמת של האדם עצמו, ובכך יוצא מהגלות הפרטית אשר כולה דמיון ושקר, ובכך מקרבים את הגאולה הכללית, והמשכיל יבין כי קצרתי בזה:

³ ראה תשואות חן (פ' וארא): אמר הבעל שם טוב ז"ל בענין הכתוב (תהלים סט, יט) 'קרבה אל נפשי גאלה' שהוא תפלה על גאולה פרטית של הנפש שלו מגלות היצר הרע, וכשיגאל כל אחד גאולה פרטית, אז יהיה אחר כך גאולה כללית, ויבא משיח במהרה בימינו אמן, וידעו אותו מקטנם ועד גדולם לעשות הכל לשמו יתברך בלבדו.

דברות קודש
במעמד סיום חצי ש"ס
 כשיעור הנמסר בבית מדרשינו

לרגל מעמד סיום מסכת קידושין וחצי הש"ס
 הנמסר מדי יום ע"י הגאון רבי אברהם יודקובסקי שליט"א
 רב קהילת פרושים רמב"ש ג' ומג"ש בבית מדרשינו

השלמת התוספתא לסיום מסכת קידושין

אשריכם תלמידי חכמים שזכותם לסיים מסכת קידושין וחצי הש"ס שנלמד מדי יום ביומו
 ביגיעה ובקביעותא.

המג"ש הגאון הרב יודקובסקי שליט"א סיים את המסכת כפי הסדר הנדפס בש"ס (קידושין
 פב:): בזה הלשון: רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני
 אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי
 הוא מוטל ברעב, אבל תורה אינה כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית
 ותקוה בעת זקנותו, בעת ילדותו מהו אומר, וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, בזקנותו
 מהו אומר, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

ואפשר להוסיף בזה עוד מאמר מהתוספתא שנראה ששייך לכאן, ובזה ייחשב סיום אמיתי,
 כי נראה לכאורה כאילו חסר הסיום, שהרי המסכת מסתיימת 'בזקנותו מהו אומר, עוד
 ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו' ולא נתבאר מהיכן הראייה. אך בתוספתא מבואר
 החמש, שככל שהחכם מזדקן כך משתבחה יותר, וכלשון התוספתא: בזקנותו מהו אומר עוד
 ינובון בשיבה וגו' וכן אתה מוצא באברהם אבינו שבירכו המקום בזקנותו יותר מנערותו
 שנאמר ואברהם זקן בא בימים וחי' ברך את אברהם. ר' מאיר אומר שלא היתה לו בת ר'
 שמעון אומר משם ר' יהודה שהיתה לו בת. ר' לעזר המודעי אומר זו איסתגנינים שהיתה
 בידו של אברהם אבינו שהכל היו באין לפניו. ר' שמעון בן יוחי אומר זו מרגלית טובה
 שהיתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל הרואה אותה מיד נתרפא משמת אברהם
 אבינו נטלה המקום ותלאה בגלגל חמה.

וממשיך התוספתא: מדה שנייה שלא מרד עשו בימיו, מדה שלישית שעשה ישמעאל תשובה בימיו. אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. וברכו המקום בזקנתו יותר מנערותו וכל כך למה מפני שעשה את התורה עד שלא באת שנאמר 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתו מצותי חקותי ותורותי', תורתו לא נאמר אלא תורותי, מלמד שנתגלו לו טעמי תורה ודקדוקיה.

ולפי דברי התוספתא יובן היטב מה שמסתיים במסכתא שלפנינו הפסוק 'עוד ינובון בשיבה', על דרך אברהם שנתברך בימי זקנתו, שנתגלו לו טעמי תורה ודקדוקיה.

כאשר לומד בעמל בימי נערותו זוכה שמתגלים אליו טעמי תורה לעת זקנתו

והנה כתיב (ויקרא יט, לב) 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ודרשו חכמינו ז"ל (קידושין לב): 'אין זקן אלא מי שקנה חכמה', והוא נגד הסתכלות העולם שמביטים על אדם זקן כמי שאין מוחו פועל אצלו כבימי הנערות, כי הכוונה כאן על התגלות טעמי תורה ודקדוקיה שהוא פנימיות המצוות, וצריך להבין מהי השייכות של 'טעמי תורה ודקדוקיה' לענין הזקנה.

ושמא יש לומר, כי כאשר אדם לומד בצעירותו מתוך עמל ויגיעה, אזי תורתו היא כפי עמלו וקניינו, כי קנין נפשו הוא, ולא שייך כ"כ הלשון 'נתגלה לו', כי מגיע בכך עצמו אלא קנין התורה, כל אחד לפי עוצם יגיעתו.

אך בזקנתו תש כוחו מלעמול ולהתייגע, ואז מקבל פרי יגיעו וזוכה שמתגלים לו דברים בזכות כל אותם שנים שישב והגה בעמלה של תורה, ומתגלים לו עומקי התורה באופן שלא זכה בימי צעירותו. ואדרבה, עצם הדבר שאינו משתף את כח הסברא והפלפול, היא הנותנת שזוכה לגילוי מלמעלה שלא בכך עמלו ויגיעתו.

איך ידע האם רבו כמלאך ה' ללמוד תורה מפיו

ויש לבאר מאמר הו"ל (הגיגה טו:) מאי דכתיב (מלאכי ב, ז) 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא', אם דומה הרב למלאך ה' צבאות - יבקשו תורה מפיהו. ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיהו.

והענין בזה איך ידע האדם כיצד נראה מלאך ה', דהנה המלאך עושה שליחותו, ללא יתיר וללא חסר, אלא בדיוק מוחלט כפי שנצטוו מאת ה'. ועל דרך זה - אם הרב מוסר את התורה ללא תוספת ומגרעת כפי שקיבל במסורת הדורות, הרי הוא דומה למלאך ה'. ואם

מכנים את סברותיו ומערב הבר עם התבן אל יקבלו תורה מפיו לפי שאינו דומה למלאך ה' צבקות.

לעת זקנה תשש כח הסברא ואז זוכים להשגת טעמי התורה הפנימיים

וגם בזה יש לומר, שבימי הנערות יש להתייגע ולהשקיע בעמל התורה, אך הגילוי של טעמי תורה הפנימיים בדרך השגה היא לאחר מכן בימי הזקנה כאשר לומד ביישוב הדעת והתבונה נפתחת מאליה ככה יגיעתו בשנות נערותו, כמו שאמרו חכמים לאחשוורוש (מגילה יב): מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, נימלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות. זיל לגבי עמון ומואב, דיתבי בדוכתייהו כהמרא דיתבי על דורדייה (שיושבין במקומם, כיון השוקט על שמריו).

והיינו שכאשר האדם אינו מכנים את סברותיו בלימוד הש"ס, אלא רוצה לעמוד בכל כוחו על סברתו של התנא והאמורא, זוכה להשגה של האמת הפנימית שבתורה, ומתיישבים הדברים על ליבו, וכפי שמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שכבר למד כל התורה בשנות צעירותו, ואילו בימי זקנתו זוכה ונתגלו לו טעמי התורה הפנימיים בדרך השגה ובדרך מתנה, כמאמרם 'יגעת ומצאת תאמין', שאם בתחילה 'יגעת' בתורה כפי מידתך, ואחר כך 'מצאת' בדרך מציאה שנעשה מאליה ללא הכנת האדם, אזי 'תאמין'.

וכל אלה הלומדים כאן בשיעור זה הם בגדר אותם הלומדים 'תורה לשמה' שלא על מנת לקבל פרס, והגדרת 'תורה לשמה' פרישה, כי התורה היא לשון הוראה, והלומד תורה לשמה, היינו כפי שמה של התורה שהיא מלשון הוראה ורוצה ללמוד הוראה למעשה מהתורה, זו היא דרגת תורה לשמה הנדרשת מאיתנו, והם מנוחלי העולם הזה - בעולם הזה, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו, ואשרי חלקו של המג"ש הגאון שליט"א המשקה מתורתו מדי ערב, וכל אותם שייסדו את השיעור ומשתתפים בה, אשרי חלקכם.

יהי רצון שיתקיים בנו 'עוד ינובון בשיבה' שיתגלו לנו טעמי התורה הפנימיים ככה יגיעה ועמל בתורה, ובזכות התורה נזכה להגאל בתשועת עולמים בקרוב אכ"ר.

